

Nr 173

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkhögskolans ställning och uppgifter jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 146, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 mars 1957, föreslagit riksdagen att godkänna dels av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. vid folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels av departementschefen förordade grunder för allmänt driftbidrag till folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, dels ock av departementschefen förordade riktlinjer för behandlingen av frågor rörande folkhögskolan och de stora årskullarna.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Krügel m. fl.* (I: 510) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: 644), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att för från andra och tredje årskurs ävensom specialkurs avgående elev, som begär vitsord över sina kunskaper, sådana må kunna utfärdas, samt att riksdagen jämväl måtte besluta, att vitsorden i flit och uppförande bibehålles,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sunne* och *Englund* (I: 511) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 642), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag av 21 § folkhögskolestadgan, att de folkhögskolor, som så önskar, icke förvägras rätten att tilldela sina elever graderade betyg i vissa ämnen; eller — som ett alternativ — i vissa ämnesgrupper, i båda fallen enligt det av skolöverstyrelsen framförda förslaget om en 4-gradig betygsskala,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson m. fl.* (I: 512) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.* (II: 643), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 146 måtte anhålla om ut-

färdande av sådana riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att graderade betyg tills vidare må kunna förekomma vid folkhögskolorna,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast m. fl.* (I: 551) och den andra inom andra kammaren av herr *Bark m. fl.* (II: 691), i vilka hemställts att riksdagen måtte uttala sig för en ändring av 21 § folkhögskolestadgan i huvudsaklig anslutning till skolöverstyrelsens i proposition 146 återgivna förslag,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz m. fl.* (I: 548) och den andra inom andra kammaren av herr *Bark m. fl.* (II: 693), i vilka hemställts att riksdagen i enlighet med skolkommissionens förslag måtte besluta att mellan folkhögskola och regionalt bildningsförbund överenskommelse skall kunna träffas, att heltidsanställd lärare skall fullgöra hälften av sin tjänstgöringsskyldighet under vinterkurs i form av konsulentverksamhet inom förbundet,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast m. fl.* (I: 550) och den andra inom andra kammaren av herr *Malmborg m. fl.* (II: 692), i vilka hemställts att riksdagen för budgetåret 1958/59 måtte anvisa 1,6 miljoner kronor att fördelas mellan skuldtyngha folkhögskolor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Alvar Andersson* och *Mossberger* (I: 552) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 696), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 146 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall utan riksdagens hörande medgiva, att vissa nu för folkliga musikskolan i Arvika gällande särskilda bestämmelser må tillämpas vid andra folkhögskolor.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för innehållet i propositionen får utskottet hänvisa till densamma. Vidare hänvisas beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena till motionerna I: 510, II: 642, I: 512, II: 691, II: 693, I: 550 och II: 696.

Av statsrådsprotokollet inhämtas i huvudsak följande.

Inledning

Inom 1946 års skolkommision tillsattes hösten 1946 en särskild delegation för utredning av folkhögskolans ställning och uppgifter inom skolväsendet.

Det förslag till betänkande, som delegationen utarbetat, har behandlats under hand i kommissionen, vilket resulterat i vissa mindre jämkningar.

Sedan skolkommisionen avlämnat sitt den 12 juni 1952 dagtecknade betänkande angående »Folkhögskolans ställning och uppgifter» (SOU 1953: 24), har utlåtanden över detsamma inhämtats från statskontoret, riks-

räkenskapsverket, statens lönenämnd, kanslern för rikets universitet, medicinalstyrelsen — efter hörande av styrelserna för statens och av staten godkända sjuksköterskeskolor — skolöverstyrelsen — efter hörande av statens folkbildningsnämnd, styrelserna för samtliga folkhögskolor, samverkande bildningsförbunden, Folkbildningsförbundet, Svenska folkhögskolans lärarförening samt Svenska seminarielärarföreningen — styrelserna för socialinstituten i Stockholm och Göteborg, styrelsen för sydsvenska socialinstitutet, länsstyrelsen i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Malmöhus, Södermanlands, Kalmar och Norrbottens län — efter hörande av landstingens förvaltningsutskott.

Härjämte har yttranden över betänkandet avgivits av Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Tjänstemännens centralorganisation — efter hörande av Svenska folkhögskolans lärarförening — Svenska landstingsförbundet och Arbetarnas bildningsförbund.

I januari 1956 anmodades skolöverstyrelsen att, med beaktande av vad i betänkandet föreslagits samt i däröver avgivna yttranden anförts, inkomma med förnyat utlåtande. Detta utlåtande har avgivits den 31 augusti 1956.

En av skolöverstyrelsen tillsatt utredning, skolöverstyrelsens planeringskommitté för de stora årskullarna, har den 15 oktober 1956 avgivit betänkande angående folkhögskolan och de stora årskullarna. Överstyrelsen har inhämtat yttranden över detta betänkande från styrelserna för ett antal folkhögskolor samt från organisationer, vilka står som huvudmän eller huvudintressenter för folkhögskolor.

Med överlämnande av planeringskommitténs betänkande och däröver avgivna yttranden har skolöverstyrelsen i januari 1957 gjort framställning om vissa åtgärder inom folkhögskolans sektor av skolväsendet för att möta de växande ungdomskullarnas utbildningsbehov. Utlåtanden över betänkandet och skolöverstyrelsens framställning har inhämtats från statskontoret och arbetsmarknadsstyrelsen.

Departementschefen har inledningsvis anfört följande.

Att 1946 års skolkommision i en särskild delegation kom att utreda folkhögskolans ställning och uppgifter föranleddes främst av den planerade reformen av den obligatoriska skolundervisningen. En reformering av denna undervisnings omfattning och inriktning liksom en förlängning av skolpliktstiden måste också påverka folkhögskolans arbete. Detta har utredningen beaktat, men i enlighet med sitt uppdrag har den icke föreslagit någon fastare reglering av undervisningens målsättning och uppläggning vid folkhögskolorna. Den har endast framlagt förslag i syfte att öka skolornas möjlighet att anpassa inriktning och arbetsformer efter de nya krav, som utvecklingen inom vårt skolväsen och hela vårt samhälle kan ställa på folkhögskolorna. Därvid har utredningen också föreslagit nya kurs typer

och nya arbetsformer för lärarna, vilket innebär att folkhögskolan i ännu större utsträckning än hittills skulle kunna medverka i det frivilliga bildningsarbetet.

Skolkommissionen har också granskat de ekonomiska betingelserna för folkhögskolornas verksamhet och särskilt uppmärksammat de skillnader i ekonomiska villkor, som råder mellan å ena sidan bygdeskolor och å andra sidan rörelseskolor. Denna granskning har föranlett kommissionen att föreslå statliga bidrag till skolornas drifts- och byggnadskostnader för att på så sätt göra skolorna bättre rustade för sina uppgifter.

Den omfattning, utredningen har ansett sig böra ge sina förslag, har jag funnit vara helt riktig. Jag delar också utredningens uppfattning att statsmakternas uppgift med avseende på folkhögskolorna i princip skall vara begränsad till att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor. Den bundenhet till författningsbestämmelser, som skolor vilka åtnjuter statligt stöd måste acceptera, bör i görligaste mån lämna skolornas självbestämmanderätt orubbad.

De stora årskullarnas problem berör också folkhögskolan. Jag anser därvid att samhället måste göra vad på det ankommer, för att de stora årskullarna skall få samma möjligheter som dagens ungdom att genomgå folkhögskola. Därför tar jag i detta sammanhang också upp skolöverstyrelsens förslag i anslutning till planeringskommitténs betänkande. Dessa problem är emellertid av övergående natur, varför de lämpligen bör behandlas i ett särskilt avsnitt av propositionen.

De förslag, som skolkommissionen framlagt beträffande differentiering av undervisning och kurstyper, lärarnas tjänstgöring och förstärkning av folkhögskolans ekonomiska ställning har vid remissbehandlingen i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran i vad gäller riktlinjerna och principerna. Detsamma gäller de frågor som berörts i skolöverstyrelsens skrivelse och planeringskommitténs betänkande angående folkhögskolan och de stora årskullarna. Jag anser att utredningsförslagen bör läggas till grund för proposition till riksdagen. Åtskilliga av de av utredningarna behandlade spörsmålen är i och för sig icke av den natur, att de behöver underställas riksdagen. För helhetsbilden är det emellertid nödvändigt att också något beröra dylika frågor.

I det följande kommer jag efter en redogörelse för nuvarande förhållanden att beröra folkhögskolans arbetsformer, elevfrågor, lärarfrågor, statsbidrag till folkhögskolorna, tillsynsmyndighetens organisation och slutligen folkhögskolan och de stora årskullarna. I samband med arbetsformerna kommer jag att behandla vissa centrala frågor, bland annat folkhögskolans målsättning och undervisningens objektivitet.

På grund av det statsfinansiella läget har det vid budgetavvägningen ej visat sig möjligt att genomföra reformen under budgetåret 1957/58. Den bör i stället träda i kraft vid början av arbetsåret 1958/59, alltså den 1 oktober 1958. Jag har emellertid ansett det lämpligt att förslag redan i år framläggas för riksdagen, dels för att nödvändigt författningsarbete skall hinnas med, dels också för att skolorna bättre skall kunna planera den omläggning av verksamheten, som de kan finna önskvärd på grund av reformen.

Nuvarande förhållanden

De statsunderstödda folkhögskolornas arbete regleras väsentligen genom bestämmelserna i folkhögskolestadgan (1951: 835), avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor m. m. (1951: 615) samt kungörelsen om statsbidrag till avlönande av lärare vid folkhögskolor (1951: 837). I anslutning härtill har ett antal tillämpningsföreskrifter utfärdats.

I folkhögskolestadgan fixeras *syftet* med folkhögskolans undervisning bland annat så, att ändamålet skall vara att åt vuxen ungdom meddela allmän medborgerlig bildning. Efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t kan undervisningen bedrivas huvudsakligen inom ett ämnesområde, t. ex. musik eller gymnastik.

Folkhögskolornas *arbetsår* räknas från och med den 1 oktober till och med den 30 september nästföljande år, såvida ej skolöverstyrelsen medgivit jämkningar. Varje arbetsår skall anordnas en vinterkurs eller vinter- och sommarkurs. Fortsättningskurser i anslutning till dessa kursformer får hållas efter medgivande av skolöverstyrelsen. Vinter- och sommarkurser får uppdelas i en *första* och en *andra årskurs*. Ett antal skolor anordnar en fristående parallellavdelning till andra årskursen och benämner denna *tredje årskurs*. Kungl. Maj:t har medgivit, att statsbidrag till lärarlöner, avseende undervisning i tredje årskurs, må för arbetsåret 1956/57 utgå till sexton (namngivna) folkhögskolor. Sådant bidrag får dock icke avse parallellundervisning eller inrättande av ordinarie tjänst, knuten till tredje årskurs. Som tredje årskurs kan också betecknas den »förberedande samhällsvetenskapliga kurs», som för närvarande anordnas av tre skolor och vartill riksdagen beviljat särskilt anslag.

Vid folkhögskola utan sommarkurs skall *vinterkursen* omfatta minst 24 veckor, medan den vid folkhögskola med sommarkurs skall omspänna minst 22 veckor, utom då medgivande att förkorta vinterkursen till 21 veckor erhållits. *Sommarkursen* skall omfatta minst 13 eller i vissa fall minst 16 veckor och statsunderstödda *fortsättningskurser* 4—12 veckor.

Obligatoriska *ämnen* är i första årskurs modersmålet och dess litteratur, historia, samhällslära, geografi, matematik och naturkunnighet med hälso-lära samt sång. I andra årskursen skall ingå ett lämpligt urval av dessa ämnen, för kvinnliga elever kan kursen anordnas med huvudvikten lagd på undervisningen i hushållsgöromål. I båda kurserna kan ytterligare ämnen tagas upp, om detta är förenligt med eller motiverat av skolans syfte. Vid fortsättningskurs skall undervisning meddelas i historia samt minst ettdera av ämnena geografi, litteraturhistoria och samhällslära. I övrigt skall vid fortsättningskurs undervisningen vara samlad företrädesvis kring visst läroämne eller kring viss grupp av läroämnen. För samtliga elever bör gymnastik och idrottsövningar anordnas.

Antalet *undervisningstimmar* per vecka bör i första årskurs ej understiga 30 och i andra årskurs ej 24. Undervisningsskyldigheten omfattar under vinterkurs för rektor 18—22 veckotimmar och för ämneslärare 24—28 veckotimmar. Under sommarkurs skall rektor undervisa 195 undervisningstimmar och ordinarie ämneslärare, vars tjänst omfattar både vinter- och sommarkurs, 270 undervisningstimmar. Rektor och ordinarie ämneslärare

må ej åläggas att fullgöra undervisning mer än under sammanlagt 42 veckor av arbetsåret. För övningslärare inom folkhögskolan gäller vissa föreskrifter i stadgan för övningslärare.

Statsbidrag till folkhögskolorna utgår för närvarande i form av bidrag till lärarlöner och till arvoden åt skolläkare, anslag för anordnande av samhällsvetenskapliga kurser, studiebidrag och stipendier åt elever samt understöd för utbildning av lärare.

Liksom övriga bidragsformer utgår statsbidrag till avlönande av lärare vid folkhögskolor under förutsättning bland annat att Kungl. Maj:t skall ha förklarat skolan vara berättigad till statsunderstöd. Skolöverstyrelsen skall efter framställning från folkhögskola före eller i början av varje läsår eller kurs vid skolan bestämma omfattningen av den undervisning, för vilken statsbidrag må utgå. För denna undervisning utgår ett statsbidrag med 90 procent av dels folkhögskolans kostnader för lärarpersonal enligt avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m. samt avlöningsreglementet för övningslärare, dels dess kostnader för fortlöpande avgifter till statens pensionsanstalt för samma personal.

Ända sedan statsbidrag till folkhögskolorna första gången beviljades, alltså sedan 1872, har den svenska folkhögskolan stått under viss *tillsyn* av statsmakterna. Folkhögskoleärendena handlägges numera av skolöverstyrelsen inom dess folkbildningsrotel. Vissa ärenden av rent kameral natur, exempelvis den slutgiltiga granskningen av skolornas statsbidragsrekvisitioner och inplaceringen av lärarna i vederbörlig löneklass, handlägges dock inom överstyrelsens administrativa avdelning.

Sedan 1912 förekommer statlig *inspektion* av folkhögskolorna. Denna utövas av en särskilt förordnad inspektör. Det åligger honom enligt gällande instruktion att under överinseende av skolöverstyrelsen ha tillsyn över de statsunderstödda folkhögskolornas verksamhet, övervaka efterlevnaden av för dem gällande bestämmelser samt genom upplysningar och råd stödja skolstyrelser, rektorer och lärare i deras arbete. Vidare åligger det inspektören att från pedagogiska synpunkter granska folkhögskolornas ansökningar om statsbidrag, att i övrigt biträda vid beredningen inom överstyrelsen av ärenden rörande folkhögskolorna och om möjligt föredraga eller närvara vid föredragningen av sådana ärenden.

I regel skall inspektören tjänstgöra inom överstyrelsen en dag i veckan. Hans sammanlagda tjänstgöring utanför hemorten skall omfatta högst tre månader för år.

Med undantag av en tioårsperiod har inspektören, alltsedan den förste förordnades 1912, varit en folkhögskoleman, som samtidigt uppehållit rektorstjänst vid folkhögskola.

Folkhögskolan har hastigt utvecklats efter det andra världskriget, vilket bland annat belyses av *antalet nytillkomna skolor*. Under perioden 1 januari 1946—31 december 1955 tillkom 20 nya skolor, vilket innebär en ökning från 66 folkhögskolor till 86, eller en ökning under tioårsperioden med cirka 30 procent.

Folkhögskolornas storlek är mycket växlande. Elevantalet under vinterkursen 1955/56 varierade mellan 175 och 30 elever. Ökningen av elev-

antal och antal skolor har ej nämnvärt påverkat det genomsnittliga antalet elever per skola och vinterkurs. Detta var läsåret 1955/56 92 elever.

Tillkomsten av nya skolor har betytt en mindre förändring av proportionen mellan antalet skolor med såväl vinter- som sommarkurs och skolor med enbart vinterkurs. Skolorna har i vissa fall haft svårigheter att få tillräcklig rekrytering till sommarkurserna, och antalet skolor där sommarkurs anordnas visar också någon minskning under de senaste åren.

Läsåret för den övervägande delen av folkhögskolorna med sommarkurs omfattar numera 39 veckor (30 skolor av 51). Skolor med enbart vinterkurs arbetar i allmänhet 24—27 veckor, men antalet skolor med ett läsår på 28—30 veckor har under senare tid ökat.

Om en stor del av folkhögskolorna ej utnyttjar sin kapacitet för bägge kurstyperna, kan detta sägas ha kompenserats såtillvida, att vinterkurserna och försättningskurserna förlängts.

Den årliga ökningen av det absoluta *antalet elever* vid folkhögskolorna har betytt även en ökning av antalet elever i procent av motsvarande födelseårgångar, om man räknar med en medelålder av 21 år för manliga elever och 20 år för kvinnliga. Under perioden 1944—1955 utgjorde den årliga ökningen i procent i medeltal för manliga elever 0,28 procent och för kvinnliga elever 0,91.

Ökningen av antalet elever — det är fråga om en fördubbling under de senaste 25 åren — gäller i första hand vinterkurserna. Avmattningen av intresset för sommarkurserna torde bland annat kunna förklaras därmed, att kvinnliga elever, som tidigare i stor utsträckning varit hänvisade till sommarkurserna, från och med 1930-talet mera allmänt fick tillträde även till vinterkurserna. Den totala ökningen av folkhögskolans elevantal hänför sig också till ökningen av antalet kvinnliga elever. Antalet manliga elever har ej undergått större förskjutningar. Det var i första årskurs läsåret 1949/50 1 815, ett antal som icke överskridits under de följande åren.

Lsåret 1955/56 var antalet *lärare* inom folkhögskolan 557, varav 86 rektorer, 202 ordinarie, 180 extra ordinarie och extra ämneslärare samt 60 ordinarie och 29 extra ordinarie övningslärare. Härtill kommer 502 timlärare, därav 258 huvudsakligen i läroämnena och 244 huvudsakligen i övningsämnena.

För en bedömning av *folkhögskolornas byggnadsekonomiska läge* fordras kännedom om värdet av de byggnader, som skolorna äger, men därutöver också om byggnadsbeståndets kvalitet och tillräcklighet samt om skolornas skuldsättning och deras möjligheter att erhålla anslag för byggnadsändamål. Kommissionen har genom sin folkhögskoledelegation vid två tillfällen av skolorna infordrat uppgifter, avsedda att belysa dessa förhållanden. Uppgifterna har emellertid hunnit föråldras, varför skolöverstyrelsen infordrat nya uppgifter våren 1956. En sammanfattning av denna undersöknings resultat återges i följande tabell.

Folkhögskolornas byggnadsekonomiska läge den 1 januari 1956

Uppgiften avser	Lg (39 skolor, 3 879 elev- platser)	L (10 skolor, 1 193 elev- platser)	LR (10 skolor, 784 elev- platser)	R (20 skolor, 1 661 elev- platser)	Samtliga (79 skolor, 7 517 elev- platser)
Byggnadsvärde, kr ...	75 474 350	13 891 800	10 376 150	27 635 100	127 377 400
Byggnadsvärde per elevplats	19 457	11 644	13 235	16 999	16 945
Skulder å byggnaderna, kr	916 499	1 871 900	2 050 604	5 970 032	10 809 035
Skulder i % av bygg- nadsvärdet	1,2	13,5	19,8	21,6	8,5

Anm. Antalet skolor den 1 januari 1956 var 86. Fyra skolor (Birkagården, Medlefors, S:t Erik, Vadstena) saknar egna byggnader och från tre skolor (Folkliga musikskolan, Framnäs och Malung) har uppgift icke erhållits.

I tabellen har en uppdelning av folkhögskolorna efter olika typ av huvudmannaskap för skolorna skett. Vid uppdelningen av skolorna på olika huvudmän har samma indelningsgrund använts som den av skolkommissionen tillämpade (kommissionens betänkande s. 168—174), d. v. s. en gruppering på landsting (Lg), garantiförening med helt lokal förankring utan anknäring till folkrörelse (L), lokal huvudmannaaorganisation med starka folkrörelseintressen (LR) samt riksorganisation (R). Påpekas bör, att gränserna mellan olika typer av huvudmannaskap i många fall ej är klart fixerade.

Det kapital, som är investerat i folkhögskolornas byggnader, är betydande. Den 1 januari 1956 uppgick brandförsäkringsvärdet — här redovisat som byggnadsvärdet — för de 79 skolor, som ingick i undersökningen, till 127,4 miljoner kronor eller ungefär 1,6 miljoner kronor per skola. Emellertid varierade värdena inom mycket vida gränser. För sex skolor översteg byggnadsvärdet 3 miljoner kronor, medan det för sex skolor ej nådde upp till 0,5 miljoner kronor.

Om siffrorna för byggnadsbeståndets värde skall möjliggöra en bedömning av byggnadernas tillräcklighet för folkhögskoleändamål, måste de sättas i relation till skolornas storlek, d. v. s. till antalet elevplatser vid varje skola. En fördelning av det totala byggnadsvärdet på det totala antalet elevplatser ger resultat 16 945 kronor per elevplats. Göres fördelningen däremot inom de olika skolkategorierna, nås för Lg-skolorna 19 457 kronor, för R-skolorna 16 999 kronor, för L-skolorna 11 644 kronor och för LR-skolorna 13 235 kronor.

Vid skolöverstyrelsens undersökning framkom att av de 40 icke-landstingsägda skolorna med egna byggnader endast två (Geijerskolan och Tornedalen) vid 1956 års ingång var fria från skulder för byggnadsändamål. Totalt var skuldsumman vid de 38 skolorna 9,9 miljoner kronor eller i avrundat medeltal 260 000 kronor per skuldsatt skola. Vid 1951 års undersökning var medeltalet 156 000 kronor per skuldsatt skola. Högsta förekommande skuldbelopp var vid 1956 års ingång 525 000 kronor (Härnösand), lägsta 30 000 kronor (Lillsved). Sigtunastiftelsens folkhögskola och

gästhem har tillsammans en byggnadsskuld på 1 376 000 kronor, varav ungefär hälften torde gälla folkhögskolan.

Kommissionens folkhögskoledelegation gjorde vid två tillfällen också en undersökning av *folkhögskolans driftkostnader*. Den senare av de två undersökningarna gällde räkenskapsåret 1950. Siffermaterialet har alltså nu hunnit bli inaktuellt, varför endast några få uppgifter här skall återges. För de då statsbidragsberättigade 71 skolorna beräknades utgifter och inkomster komma att balanseras på 7,8 miljoner kronor. Fördelat på antalet elevplatser var statbeloppet i medeltal 1 164 kronor. Detta medeltal överskreds respektive underskreds väsentligt av åtskilliga skolor, liksom statbeloppen per elevplats varierade mellan de olika kategorierna av skolor. För Lg-skolorna var medeltalet 1 342 kronor per elevplats, för L-skolorna 1 007 kronor, för LR-skolorna 1 139 kronor och för R-skolorna 851 kronor. Differenserna mellan skolkategorierna kan i någon mån förklaras med att man i olika utsträckning anordnar sommarkurs. Men i första hand återspeglas faktiska olikheter i skolornas standard, d. v. s. i deras möjligheter att erbjuda eleverna en väl differentierad undervisning i en för studier lämpad miljö.

Att budgetberäkningen hållits så snäv vid de icke landstingsägda skolorna, beror givetvis på svårigheterna att anskaffa tillräckliga inkomster. Statsbidraget utgår visserligen efter samma grunder för alla skolor och landstingen lämnar bidrag även till de icke-landstingsägda skolorna. Bidragen är emellertid avsevärt lägre till dessa skolor än till landstingens egna. Enligt årsbok för Sveriges landsting 1956 var de år 1955 beslutade bidragen sammanlagt 6 307 592 kronor. Därav erhöll 40 stycken Lg-skolor 4 491 830 kronor (1 131 kr/elevplats), 10 stycken L-skolor 887 014 kronor (801 kr/elevplats), 14 stycken LR-skolor 554 701 kronor (629 kr/elevplats), 20 stycken R-skolor 374 047 kronor (225 kr/elevplats).

Landstingen i Malmöhus och Norrbottens län, vilka sakna Lg-skolor, lämnar stora bidrag till de L-skolor och i Norrbotten även de LR-skolor, som finnes i länen. I övrigt varierar beloppen väsentligt. Endast 4 av R-skolorna och 8 av LR-skolorna erhåller bidrag över 20 000 kronor.

Särskild undervisningsavgift förekommer vinterkursen 1956/57 vid 6 av Lg-skolorna med 25 à 35 kronor och vid 25 av de övriga skolorna med belopp varierande mellan 30 och 200 kronor. Även inackorderingsavgiften är i allmänhet högre vid de icke landstingsägda skolorna. Inackorderingsavgiften per månad ligger för Lg-skolorna mellan 90 och 155 kronor, varav för 8 skolor under 100 kronor och för 8 skolor över 140 kronor. För övriga skolor varierar avgiften mellan 120 kronor (Vara) och 250 kronor (Brunnsvik). Det stora flertalet av dessa har en avgift per månad på 140—180 kronor.

Folkhögskolans arbetsformer

Folkhögskolans uppgifter m. m.

I skolöverstyrelsens förnyade utlåtande återges i korthet kommissionens syn på folkhögskolans uppgifter och folkhögskolans ställning efter införandet av nioårig skolplikt. Till detta fogar överstyrelsen vissa remissinstansers och sina egna synpunkter.

Sedan betänkandet framlades, har enligt *skolöverstyrelsens* mening vissa

tendenser i samhällsutvecklingen gjort sig märkbara, vilka förefaller att ytterligare motivera den uppfattning av folkhögskolans framtida uppgifter, som kommissionen givit uttryck åt.

Alltjämt fortgår omflyttningen av befolkningen från landsbygd till städer och andra tätorter. Sannolikt torde denna migration komma att pågå ännu några årtionden och därigenom ytterligare förminska den befolkningsgrupp, som utgjort folkhögskolans traditionella rekryteringsgrund. Medan detta äger rum, kommer emellertid folkhögskolan med all sannolikhet att i allt högre grad efterfrågas som en möjlighet till fortbildning och förberedande yrkesutbildning av de stora ungdomskullar, som nu gör sig beredda att träda in i produktionen, och vilka samhället ej kunnat anvisa önskvärda utbildningsvägar inom den obligatoriska skolans ram.

Den tekniska utvecklingen, som är på väg att helt förändra vår produktionsapparat och att underlätta kommunikation och information av skilda slag inom landet och mellan vårt land och den övriga världen, kommer också efter allt att döma att ställa ökade krav på en alltmera ingående och omfattande yrkesutbildning. Det kan därför antas, att det mera utbildningsinriktade skolväsendet kan komma att möta växande svårigheter att bereda tillfredsställande plats för en undervisning och fostran med syfte att göra individen bättre rustad att bemästra personliga problem och att förstå och aktivt medverka till en lösning av samhällsfrågor. Samtidigt skapar den tekniska utvecklingen ett allt större behov av ständigt fortgående information och orientering för dem som lämnat den vanliga skolåldern bakom sig. Folkhögskolan med sin inriktning på personlighetsutveckling och samhällsorientering i en undervisning för vuxen ungdom bör ha särskilda möjligheter att här göra en insats.

Den omläggning av det allmänna skolväsendet, som enhetsskolans genomförande kommer att innebära, måste påverka även folkhögskolorna. Dessa har, efter att från början i övervägande grad ha besökts av lantbrukarungdom, särskilt under mellankrigstiden vidgat sin rekryteringsbas, då de till en början drog till sig genom arbetslösheten friställd arbetarungdom och senare vid sidan av realskolorna i stor omfattning tjänat som förberedande utbildningsanstalter för inträdessökande till vissa yrkesskolor, särskilt sjuksköterskeskolor. Denna senare utveckling har på sina håll framkallat farhågor för att folkhögskolorna skulle tvingas uppgiva sin traditionella karaktär av bildningsanstalter för vuxen ungdom med tyngdpunkten lagd vid att förbereda eleverna till samhällsgagnande insatser utanför den egentliga yrkesverksamheten och i stället anlitas som förberedande utbildningsanstalter i ett läge, då det allmänna skolväsendet ännu icke nått en tillfredsställande utbyggnad.

Det finns enligt skolöverstyrelsens uppfattning anledning förmoda, att folkhögskolan också efter enhetsskolans genomförande kommer att ställas inför de båda uppgifterna som en allmän medborgarskola och som en yrkesorienterande och yrkesförberedande skola, även om enhetsskolans genomförande rimligen något bör minska behovet av sådan förberedande utbildning vid folkhögskola, som direkt syftar till att ersätta realskolans utbildning. I samma mån som nioårig enhetsskola genomföres, höjes den genomsnittliga kunskapsnivån, men under i övrigt lika förutsättningar torde kravet på en utbildning utöver den, som grundskolan ger, kvarstå eller ökas inom yrken, där konkurrens råder om platserna. Detta förhållande torde bidra till att enhetsskolans genomförande icke kommer att minska

behovet av folkhögskolor, under förutsättning att dessa successivt anpassar sin undervisning till det nya läget. I samma riktning syftar en visserligen begränsad erfarenhet, nämligen den, att klass 9 på ett helt nytt sätt aktualiserat folkhögskolan i den obligatoriska skolans arbete, vilket haft till följd att ett flertal elever från denna klass fortsatt studera vid folkhögskola. Läger man härtill de möjligheter till kontakt med nya samhällsgrupper, som kommissionen anvisar genom att föreslå ett intensivare samarbete med folkbildningsorganisationerna och elevrekrytering till månads- och veckokurser, torde även en försiktig och återhållsam bedömning leda till uppfattningen, att folkhögskolorna oavsett de onormalt stora årsgrupper, som nu klappar på dess dörrar, för framtiden torde kunna räkna med minst samma möjligheter till utveckling, som karakteriserat de senaste årtiondena.

En annan grundläggande fråga har i betänkandet berörts under rubriken »undervisningens objektivitet». *Kommissionen* har här berört de problem, som sammanhänger med att vissa folkhögskolor upprättats av organisationer och enskilda, vilka velat genom skolans arbete tillgodose icke bara ett folkbildningsintresse utan också ett syfte av mera speciell art.

Kommissionen utgår ifrån att de statsundersödda folkhögskolorna självfallet följt föreskriften att hålla den egentliga undervisningen på ett fullt objektivt plan men antyder, att skolledningarna i vissa fall torde anse sig oförhindrade att på lektionsfri tid ge eleverna impulser, som avser att öka deras förståelse för ideella strävanden av för skolan specifik art. Eftersom emellertid skolan icke bör få utnyttjas för propaganda av politisk, religiös eller annan innebörd, rekommenderar kommissionen, att lärare och elever i viss utsträckning rekryteras utanför den rörelse, som står bakom skolan, att eleverna upplyses om att de ej böra finna sig i vad de anser vara obehörig åsiktspåverkan samt att skolans huvudman uppgives i prospekt och annonser.

Enligt *skolöverstyrelsens* mening möter det stora svårigheter att objektivt fastställa gränserna för skolledningarnas handlingsfrihet på detta område. Överstyrelsen finner det kravet böra kunna ställas på samtliga folkhögskolor, att de icke endast accepterar utan helhjärtat ansluter sig till folkhögskolans program och målsättning. Friheten att arbeta efter egna intentioner får icke medföra, att en folkhögskola förlorar sin ställning som allmän medborgerlig skola. Överstyrelsen har intet att invända mot folkhögskolornas traditionella rätt att utforma var och en sin egenart men vill framhålla, att denna egenart ej får bli så markerad, att den förhindrar en allsidig elevrekrytering. Folkhögskolestadgans föreskrift, att läraren icke blott med nit och omsorg skall bedriva sin undervisning utan även söka främja elevernas utveckling till ansvarskännande och självständiga personligheter samt att han icke skall söka påtrycka eleverna någon viss åskådning i politiska och religiösa frågor, måste vara ett rättesnöre även för den, vars livsåskådning inrymmer en strävan att vinna medmänniskorna för samma åskådning. För överstyrelsen såsom tillsynsmyndighet över folk-

högskolorna är det en synnerligen ansvarsfull uppgift att tillse att skolans frihet icke inkräktar på undervisningens objektivitet och ej heller på lärjungarnas rätt att söka sig fram till en egen åskådning.

Läsår. Vinterkurs m. m.

Skolkommissionen föreslår att den årliga lästiden (läsåret) skall vara lägst 30 högst 38 veckor, att vinterkursen liksom för närvarande skall omfatta lägst 22 veckor men att den av skolorna skall kunna fritt förlängas inom läsårets ram samt att det skall ankomma på varje skola att för varje kurstyp avgöra, huruvida såväl manliga som kvinnliga elever eller endast endera skall mottagas.

Kommissionen betraktar det som icke tillfredsställande, att ett antal skolor inte ens under halva året anordnar folkhögskolekurser av sådan art, att de berättigar till statsbidrag, och finner det rimligt, att folkhögskolornas årliga minimilästid förlänges. Kommissionen föreslår därför, att minimilästiden hädanefter skall utgöra lägst 30 veckor samt att den övre gränsen för läsårets längd fastställes till 38 veckor.

Sommarkurs är för närvarande avsedd enbart för kvinnliga elever, såvida ej skolöverstyrelsen medgivit, att även manliga elever må intagas. Kommissionen anser, att undervisningen även sommartid skall vara tillgänglig för både manlig och kvinnlig ungdom. I den utveckling hän mot en friare gestaltning av sommarhalvårets kurser, som kommissionen förordar, bör också ingå, att specialundervisning kan omfatta även andra ämnesgrupper än sådana av huslig karaktär. Därmed faller också motiveringen för att manliga elever skall vägras tillträde till dessa kurser. Givetvis bör det — bland annat med hänsyn till internatsförhållandena — ankomma på varje skola att själv avgöra, huruvida jämväl manliga elever skall tagas emot vid sommarkurs. Speciellt förefaller det naturligt, att så sker vid de föreslagna kortare kurstyperna, d. v. s. månadskurser och veckokurser.

Skolöverstyrelsen har intet att erinra mot förslagen men anser dock att rätten för skola att anordna längre vinterkurs än 30 veckor bör göras beroende av överstyrelsens medgivande. Överstyrelsen skulle nämligen härigenom kunna motverka tendenser till realskolemässig undervisning samt tillse, att en förlängning av vinterkursen utöver 30 veckor icke inkräktar på skolans insatser i det övriga folkbildningsarbetet.

Kortare kurser

Skolkommissionen föreslår att under sommarhalvåret skall jämte eller i stället för sommarkurser av nuvarande typ kunna anordnas »månadskurser» (vari de nuvarande fortsättningskurserna uppgår) samt »veckokurser», de sistnämnda i skolans eller — på vissa villkor — i fristående organisationers regi. Undervisningen vid månadskurs och veckokurs skall hänföra sig till ett avgränsat ämnesområde.

Månadskurser skall omfatta lägst fyra veckor och anordnas antingen för elever som just avslutat en annan kurs vid skolan — varvid de alltså ersätter de hittillsvarande fortsättningskurserna — eller också för andra elever.

Veckokurs skall omfatta lägst en och högst två veckor. Dylik kurs bör även få anordnas av annan än skolan och likväl inräknas i folkhögskolans läsår; dess syfte skall dock sammanfalla med folkhögskolans och dess undervisning skall till lägst en fjärdedel bestridas av skolans lärare. Skolans lärare skall för sin medverkan avlönas av kursens anordnare, varför statsbidrag till lärarlönerna skall kunna utgå endast i de fall, då skolan själv står som kursarrangör.

Månadskurs och veckokurs skall kunna anordnas samtidigt med annan kurs. Härvid skall dock för den tid, då kurserna sammanfaller, lästid anses fullgjord endast i så stor utsträckning, som om endast en kurs hade pågått.

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget med den ändringen, att kurserna icke nödvändigtvis skall anordnas under sommarhalvåret utan även må kunna äga rum under annan del av arbetsåret. I samband härmed synes den i 23 § 2 mom. folkhögskolestadgan intagna föreskriften om rektors och ordinarie lärares undervisningsskyldighet »under sommarkurs» böra ändras att avse annan undervisning än under vinterkursen. Gentemot förslaget, att lärare vid veckokurs, som anordnas av fristående organisation, skulle avlönas av denna, vill överstyrelsen förorda, att avlöning sker genom skolan, vilket skulle stimulera till att denna kurstyp snart komme till en vidsträckt användning. Det är överstyrelsen angeläget betona vikten av sådan stimulans, då de erfarenheter, som hittills gjorts av dessa kurser, är synnerligen positiva. De tillmötesgår ett behov att nå ut över de vanliga kontakterna och bidrager till att stärka folkhögskolans karaktär av institution för vuxenundervisning och fritt folkbildningsarbete i levande kontakt med sin tid och dess krav.

Tredje årskurs. Specialkurs

Skolkommissionen föreslår att rätten att vid vinterkurs anordna tredje årskurs författningsmässigt fastställas samt att specialkurs (speciallinje) skall kunna anordnas även kring annan ämnesgrupp än hushållskunskap och kvinnlig slöjd och erhålla det statsbidrag, som betingas av det speciella behovet av lärarkrafter.

Skolöverstyrelsen, som biträder kommissionens förslag, anser dock, att rätten att inrätta tredje årskurs bör göras beroende av särskilt medgivande av överstyrelsen, som därvid har att tillse dels behovet av sådan specialinriktad kurs, som avses, dels också skolans tillgång på lärare med speciell

kompetens och för undervisningen avsedd utrustning. Överstyrelsen vill understryka kommissionens uttalande om att de skolor, som anordnar specialkurser i form av tredje årskurs, icke får ge efter inför krav på formell realexamenskompetens i alla eller vissa ämnen.

Skolöverstyrelsen tillstyrker kommissionens förslag beträffande specialkurser. Överstyrelsen förutsätter dock, att de ämnen, som upptages till särskild behandling i speciallinje, ligger inom ramen för den ämnesgruppsindelning, som kommissionen angivit, samt att eleverna vid speciallinje i erforderlig utsträckning blir delaktiga av undervisning i för folkhögskolan centrala ämnen.

Departementschefen

Beträffande folkhögskolans arbetsformer har *departementschefen* anfört följande.

Den debatt om folkhögskolans målsättning, som väcktes genom skolkommissionens betänkande, har mycket klart återspeglat de skiftande krav, som man ställer på folkhögskolan. Samtidigt har det också understrukits, att vår nuvarande folkhögskola i allmänhet ganska väl fyller dessa olika krav. Folkhögskolan har i utformningen av sin verksamhet varit friare än någon annan skolform. Detta har möjliggjort, att den fortgående kunnat anpassa sig till de nya krav, som följt av förändringarna både i samhälle och i elevrekrytering, liksom att de skilda folkhögskolorna kunnat tillgodose olika behov. Vi kan alltså bygga vidare utan att bryta med den hittillsvarande utvecklingen.

I folkhögskolans målsättning har den medborgerliga bildningen alltifrån första början intagit en central ställning, och fortfarande är detta ett av denna skolforms främsta kännetecken. Demokratins och organisationsväsendets framväxt har givit medborgarna större inflytande, och samtidigt har utvecklingen gjort samhällsfrågorna alltmer komplicerade. För att den enskilde skall ha möjlighet att få överblick över aktuella problem och i sin mån kunna påverka och medverka till lösningen av dem, fordras det i våra dagar en betydligt vidare orientering och större kunskaper än för endast några årtionden sedan. Enhetsskolans förverkligande kommer att ge folkhögskolan en bättre grund att bygga på i detta avseende och kan inte förväntas minska den vuxna ungdomens behov av fortsatt orientering i de samhälleliga och personliga problemen. Betydelsen av folkhögskolans insats på detta område kommer säkerligen att kvarstå oförminskad.

Den andra huvuduppgiften för folkhögskolans kunskapsmeddelelse är att orientera eleverna inom kulturens skilda fält för att därigenom skapa ökad förståelse hos de unga för andra värden än de rent materiella. Hur vi utnyttjar en stigande levnadsstandard och en ökad fritid beror i mycket på vårt eget val, men folkhögskolan kan öppna nya möjligheter för den enskilda människan till ett rikare personligt liv.

I regel har folkhögskolorna klart fattat dessa sina uppgifter och sökt att på bästa sätt fylla dem. Utan att göra avkall på sin huvudsakliga målsättning har de samtidigt kunnat ge eleverna en viss yrkesorientering och en god grund för deras fortsatta yrkesutbildning. De tidigare refererade elev-

undersökningarna har otvetydigt visat, att en mycket stor del av de ungdomar, som efter någon tids arbete i förvärvslivet söker sig till folkhögskolorna, avser att senare övergå till annat yrke. För många av dem blir folkhögskolan en hjälp i yrkesvalet och en väg till fortsatt yrkesutbildning. Jag anser att också detta är en viktig uppgift för folkhögskolorna, som de emellertid bäst fyller genom att hålla fast vid sin primära målsättning som bildningsskola och icke genom att söka efterlikna realskolan och andra utbildningsskolor i kursplaner och metodik. Vare sig det framtida yrket är sjuksköterskans, polismannens, socialarbetarens eller den i näringslivet verksammes, så måste den medborgerliga och personliga fostran, som folkhögskolan syftar till, vara av det allra största värde. De färdigheter i exempelvis modersmål och matematik eller den grundläggande orientering i naturvetenskapliga ämnen, som vissa yrkesskolor måste kräva, har ett eget bildningsvärde och äger redan därför sin givna plats på schemat.

Jag har hittills i huvudsak berört den egentliga undervisningen vid folkhögskolan. Kunskapsmeddelesen ingår emellertid endast som en viktig del i folkhögskolans större uppgift att vara karaktärsdanande. Att hjälpa de unga till en personlighetsutveckling, som gör dem till mogna människor och medborgare, är i dag kanske väsentligare än någonsin tidigare. I vår tid har en ständigt föränderlig miljö påverkat vår livsföring och minskat självskrivningen i många nedärvda normer, varigenom individen i stigande grad tvingats till egna ställningstaganden. Jämsides härmed har samhällsutvecklingen givit ökat medbestämmande och medansvar åt den enskilde. Sälunda krävs en allt större förmåga av var och en till kritiskt omdöme och självständigt tänkande. Samtidigt ställer det demokratiska samhället allt större anspråk på individens förmåga att känna solidaritet med sina medmänniskor och att samarbeta med dem.

Folkhögskolan har här kanske bättre möjligheter än någon annan skolform att göra en fostrande insats. Samvaron utanför lektionstid är därvid inte minst väsentlig. Internatmiljön skänker utmärkta tillfällen att pröva olika former av självverksamhet och medansvar för eleverna, varigenom de kan få ökad förståelse för samarbetets problem och möjligheter. Fostran till vidsynhet och självständighet förutsätter emellertid bland annat strävan till objektivitet hos lärarna. Kravet på detta understrykes också i nuvarande folkhögskolestadga, där det heter, att lärare icke skall söka påtrycka eleverna någon viss åskådning i politiska och religiösa frågor. Jag anser att denna bestämmelse måste avse både den egentliga undervisningen och den lektionsfria tiden vid skolan.

I samband med frågan om undervisningens objektivitet har skolkommisionen framhållit det önskvärda i att få en allsidig rekrytering av både lärare och elever till skolorna. Det måste också enligt min mening vara värdefullt om det vid en skola finns lärare med olika åsiktsinriktningar, vare sig skolan har anknytning till viss rörelse eller ej, och en allsidig rekrytering av eleverna måste för dem skapa berikande kontakter med nya samhälls- och åsiktsgrupper.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag det kravet böra kunna ställas på samtliga folkhögskolor, att de helhjärtat ansluter sig till folkhögskolans målsättning. Det bör emellertid framhållas, att det även för tillsynsmyndigheten är en ansvarsfull uppgift att svara för att objektivitetens och åsiktsfrihetens principer respekteras vid skolorna.

En skola som uppfyller dessa fordringar har säkerligen också möjlighet

att attrahera ungdomar med skilda åsikter och den kan alltså anses stå öppen för alla såsom en allmän medborgerlig skola.

I den aktuella debatten har man på sina håll framfört tvivel om folkhögskolans möjligheter att fortleva efter den nioåriga skolans genomförande. Det är naturligtvis svårt att med någon bestämdhet bedöma utvecklingen på längre sikt för en frivillig skola med en så allmän målsättning, men vissa linjer är redan nu skönjbara. Folkhögskolans betydelse som genomgångsled för vidare yrkesutbildning kommer säkerligen till en del att upphöra, allteftersom enhetsskolan genomföres. Det är emellertid troligt att utvecklingen i samhälle och näringsliv kommer att öka kravet på en utbildning utöver den som enhetsskolan ger; i synnerhet kommer detta att gälla inom yrken, där konkurrens råder om platserna. Symptomatiskt är väl också att elevtillströmningen till folkhögskolorna kraftigt vuxit under de senaste två årtiondena, samtidigt som ungdomskullarnas storlek minskat och möjligheterna till annan högre skolgång mångdubblats.

Det förefaller också troligt, att en förbättrad grundläggande skolutbildning kommer att hos många skapa ett ökat behov av vidgat allmänvetande och orientering på sådana områden, där utvecklingen snabbt går vidare. Därtill kommer den stigande levnadsstandarden att ge ökade möjligheter till folkhögskolestudier.

Emellertid finns det anledning för folkhögskolorna att i tid söka anpassa sin undervisning, till både innehåll och form, efter det nya läget, att pröva andra kurstyper och söka en starkare anknytning till nya befolkningsgrupper. Sker detta, så kommer folkhögskolorna att även i fortsättningen ha en mycket väsentlig uppgift att fylla i det svenska samhället.

Jag övergår så till att behandla skolkommissionens överväganden och förslag beträffande folkhögskolans arbetsformer.

Enligt nu gällande bestämmelser skall vid folkhögskola varje arbetsår anordnas en vinterkurs eller både en vinterkurs och en sommarkurs. Fortsättningskurser i anslutning till dessa kursformer liksom statsunderstödd folkbildningskurs får anordnas efter skolöverstyrelsens medgivande. Vid folkhögskola med enbart vinterkurs skall denna omfatta minst 24 veckor, medan den vid folkhögskola med sommarkurs i regel skall omfatta minst 22 veckor. Sommarkurs skall omfatta minst 13 veckor. Rektor och ordinarie ämneslärare kan åläggas att fullgöra undervisning under sammanlagt högst 42 veckor av arbetsåret. Läsåret 1955/56 saknades sommarkurs vid 35 av de 86 folkhögskolorna. Av dessa hade 12 en lästid av minst 28 veckor. För den övervägande delen av folkhögskolor med sommarkurs var lästiden 39 veckor (30 skolor av 51). Jag delar kommissionens uppfattning, att det är otillfredsställande att ett antal skolor inte ens under halva året anordnar folkhögskolekurser av sådan art, att de berättigar till statsbidrag. Jag finner det därför lämpligt, att folkhögskolornas årliga minimilästid i enlighet med kommissionens förslag förlänges till 30 veckor. Något behov av att maximera skolornas lästid eller vinterkursens längd anser jag däremot inte föreligga. Då folkhögskolorna redan nu har en stor uppgift i det övriga folkbildningsarbetet och framdeles avses få möjligheter till än större insatser, bör det emellertid tillses att en förlängning av vinterkursen utöver 30 veckor inte inkräktar på dessa skolornas andra uppgifter. Med hänsyn härtill och till vad skolöverstyrelsen i övrigt anfört på denna punkt förordar jag, att rätten att anordna längre vinterkurs än 30 veckor göres beroende av skolöverstyrelsens medgivande.

När kommissionen har föreslagit en maximering av den årliga lästiden till 38 veckor, torde den även ha avsett den tid, varunder rektor och ordinarie lärare är skyldiga att fullgöra undervisning. Denna tid utgör nu såsom förut nämnts 42 veckor. Jag är emellertid inte beredd att i förevarande sammanhang ta ställning till frågan om någon ändring på denna punkt.

Jag biträder kommissionens förslag, att det skall ankomma på varje skola att för varje kurstyp avgöra, huruvida såväl manliga som kvinnliga elever eller endast endera kategorien skall mottagas. Samtidigt vill jag framhålla, att jag för egen del i likhet med skolöverstyrelsen finner det angeläget att folkhögskolorna allmänt inför samundervisning.

Kommissionens förslag om månadskurser och veckokurser innebär en väsentlig nyhet. Det syftar till en friare kursutformning än vad de traditionella vinter- och sommarkurserna med eventuellt ansluten fortsättningskurs tillåter. Härigenom kan folkhögskolorna få nya möjligheter att medverka i det allmänna folkbildningsarbetet och därvid knyta kontakter med bildningsintresserade, för vilka de traditionella kurstyperna icke varit så väl lämpade. Veckokurs om lägst en och högst två veckor skulle enligt förslaget kunna anordnas av annan än skolan och likväl inräknas i folkhögskolans läsår. Månadskurs om lägst fyra veckor skulle av skolan anordnas antingen för elever som just avslutat en annan kurs — varvid de alltså skulle ersätta de hittillsvarande fortsättningskurserna — eller också för andra elever. Jag kan i huvudsak biträda kommissionens förslag. Det synes mig emellertid inte motiverat att göra åtskillnad mellan vecko- och månadskurser. Dessa kurser, som lämpligen torde benämnas ämneskurser, bör enligt min mening omfatta lägst en vecka men ej maximeras till tiden, och de bör kunna anordnas av skolan eller av skolan i samarbete med riksförbund för studiecirkelverksamhet (studieförbund) eller underavdelning därav eller med regionalt bildningsförbund. Utredningen har förordat, att dessa kortare kurser skulle kunna anordnas samtidigt med annan kurs under sommarhalvåret, varvid dock för den tid, då kurserna sammanfaller, lästid skall anses fullgjord endast i så stor utsträckning som om en kurs hade pågått. Jag kan för egen del ansluta mig till detta med det tillägget att kurserna, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, bör kunna äga rum även samtidigt med vinterkurs.

Nu gällande bestämmelser medger rektor och ordinarie ämneslärare att fullgöra en del av sin undervisningsskyldighet vid folkbildningskurs anordnad av regionalt bildningsförbund, varvid statsbidrag till lärarlönerna utgår i vanlig ordning. Enligt kommissionen skulle vid sådana veckokurser, som anordnades av annan än skolan, undervisningen till lägst en fjärdedel bestridas av skolans lärare men statsbidrag till lärarlönerna utgå endast i de fall, då skolan själv stode som kursarrangör. Vid remissbehandlingen har från flera håll gjorts invändningar mot den föreslagna inskränkningen i statsbidragsgivningen. Jag delar kommissionens uppfattning såtillvida att jag anser, att undervisningen vid ämneskurser anordnade i samarbete med fristående organisation, bör till minst en fjärdedel bestridas av skolans lärare. Beträffande statsbidrag till avlöning av lärarna anser jag däremot, att samma regler bör gälla oavsett om kursen arrangeras av skolan ensam eller i samarbete med annan. Ämneskursens syfte bör sammanfalla med folkhögskolans allmänna målsättning, och undervisningen bör hänföra sig till ett avgränsat ämnesområde.

Tredje årskurs kan för närvarande anordnas endast efter särskilt med-

givande av Kungl. Maj:t. Innevarande arbetsår anordnas sådan kurs vid nitton folkhögskolor, varav »förberedande samhällsvetenskaplig kurs» vid tre. Skolkommisionen föreslår att skolorna skall äga författningsmässig rätt att vid vinterkurs anordna tredje årskurs och vidare att anordna specialkurs kring annan ämnesgrupp än hushållskunskap och kvinnlig slöjd. Erfarenheterna från de skolor, som hittills har anordnat tredje årskurs, är till allra största del positiva. Eleverna kan här få en ytterligare fördjupning av sin allmänna bildning och bättre förbereda sig för insatser i samhälle och yrkesliv. Några bärande skäl för att tredje årskurs skulle få förläggas enbart till vinterkurs har enligt min mening icke anförts. Jag förordar, att skolorna i författning erhåller rätt att anordna tredje årskurs vid såväl vinter- som sommarkurs. Denna rätt bör emellertid, av de skäl som skolöverstyrelsen anført, tills vidare göras beroende av medgivande från skolöverstyrelsen i varje särskilt fall.

Redan den nuvarande folkhögskolestadgan tillåter en viss specialisering av högre årskurs, eftersom stadgan beträffande undervisningen i andra årskurs endast föreskriver ett lämpligt urval av de i första årskurs obligatoriska läroämnena, jämte de ämnen i övrigt, som med hänsyn till skolans syfte anses böra upptagas. Skolkommisionens förslag beträffande specialkurs och speciallinje är således delvis redan tillgodosett och rätten att anordna dylik kurs eller linje behöver endast utvidgas att gälla även för tredje årskurs. Vad beträffar första årskurs synes, om speciella skäl föreligger, kunna medgivas att särskild vikt lägges vid undervisningen i visst ämne eller viss ämnesgrupp.

Jag vill framhålla angelägenheten av att eleverna vid specialkurs i erforderlig utsträckning blir delaktiga av undervisning i för folkhögskolan centrala ämnen. Jag vill vidare, i likhet med såväl skolkommisionen som de flesta remissinstanser, särskilt understryka att varken tredje årskurs eller specialkurs får syfta till att förbereda eleverna för inträde vid viss undervisningsanstalt eller till att ge eleverna formell realexamenskompetens i alla eller vissa ämnen.

Elevfrågor

Vitsord

Skolkommisionen föreslår att av folkhögskolan utfärdade vitsord i allmänhet endast skall avse elevernas flit och uppförande.

Enligt kommissionens mening måste starka betänkligheter resas mot ett allmänt införande av betygsgivning inom folkhögskolan. Om man vill anse denna skolas främsta uppgift vid sidan av den i folkhögskolestadgan angivna vara att förbereda eleverna till ett aktivt deltagande i det allmänna bildningsarbetet, måste man hävda, att studieintressets fixering vid uppnåendet av vissa betygsheter är en icke önskvärd företeelse. Men, fortsätter kommissionen, problemet har också en annan sida. För att betyg skall kunna tjäna sin uppgift att lämna säker upplysning om kunskapsinnehavet hos den person, för vilken det utfärdats, fordras dels att omfattningen av det kunskapsstoff, som betyget gäller, på något sätt anges, dels att en allmänt godtagen betygsskala tillämpas. I båda dessa avseenden

stöter betygsgivningen vid folkhögskolan på betydande svårigheter. Kursernas växlande längd och det likaledes växlande timantalet inom varje undervisningsämne markerar ytterligare svårigheten att göra betygen likvärdiga. I fråga om betygsskalan inställer sig inom folkhögskolan den speciella svårigheten, att man där inte har möjlighet att ålägga de olika skolorna att strikt tillämpa enhetliga betygsnormer, vilket måste leda till att betygens värde som mätare av elevernas faktiska kunskapsinnehav blir tvivelaktigt.

Det anförda motiverar enligt kommissionens mening det omdömet, att betygsgivning icke är försvarlig inom en skolform, som arbetar utan fasta kursplaner och som saknar fixerade normer för kunskapsvärdering. Därtill kommer att förekomsten av betygsgivning försvagar folkhögskolans pedagogiska egenart och kan leda till en glidning bort från de friare arbetsformer och de bildningsmål, som sedan gammalt varit karakteristiska för folkhögskolan. Då det icke heller kan göras gällande, att betygsgivningen är nödvändig för att trygga rekryteringen av elever till folkhögskolan finner kommissionen det befogat att föreslå, att i folkhögskolestadgan intages en uttrycklig bestämmelse, att endast intyg om genomgången kurs må utfärdas.

Kommissionen står emellertid icke enhällig bakom detta förslag. Kommissionens ordförande herr Düring samt ledamöterna av kommissionen herrar Nilsson och von Friesen önskade följande utformning av bestämmelserna:

I första årskurs ges icke betyg, endast intyg, utvisande att eleven genomgått kursen och därvid på ett tillfredsställande sätt tillgodogjort sig undervisningen. Även i andra och tredje årskurs ges intyg; dock må för elev, som begär vitsord över sina kunskaper, sådant kunna utfärdas, såvida efter lärarrådets hörande bestämmelser, som medger detta, intagits i skolans reglemente. I ansluten månadskurs ges intyg, respektive vitsord, enligt de grunder, som gäller för den längre kurs, vartill månadskursen är ansluten. I fristående månadskurs samt i veckokurs ges endast intyg.

Skolöverstyrelsen framhåller, att en utgångspunkt för överstyrelsen har varit, att graderade kunskapsbetyg icke bör förekomma i en skolform, vars undervisning icke följer enhetliga, fixerade kursplaner. Om graderade kunskapsbetyg ej längre får utfärdas utan skolorna får avgiva omdöme om eleverna på annat sätt, begränsas icke deras möjligheter att lämna eleverna den hjälp, de behöver. Värdefullare än graderade kunskapsbetyg är enligt överstyrelsens uppfattning den hjälp, som kan lämnas eleverna vid deras val av levnadsbana genom grundlig och individuell yrkesvägledning.

Överstyrelsen har därför efter noggrant övervägande av skolkommissionens synpunkter och med beaktande av vad remissinstanserna och styrelserna för skolorna anfört, funnit sig böra i princip tillstyrka kommissionens förslag, men anser, att 21 § folkhögskolestadgan bör erhålla följande lydelse:

Elev äger av skolans rektor erhålla intyg om genomgången kurs. Styrelsen äger besluta, att i de intyg, vilka sålunda utfärdas, omdöme skall lämnas om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant specialintyg må avse antingen undervisningen i dess helhet eller inom viss ämnesgrupp och skall jämväl innehålla uppgift om undervisningens omfattning.

Endast följande omdömen må användas: 1) mindre tillfredsställande, 2) tillfredsställande, 3) mycket tillfredsställande, 4) utmärkt tillfredsställande.

I vidare mån än nu är stadgat må ej meddelas vitsord, avseende elevs kunskaper eller färdigheter.

Då ett omedelbart slopande av betygen knappast kan företagas utan risk av olägenheter för framför allt den stora grupp folkhögskolelever, som ämnar söka inträde vid sjuksköterskeskolorna, och då det här finns en överenskommelse, som i viss mån garanterar genomgång av i stort sett samma kursinnehåll, anser överstyrelsen, att nu gällande bestämmelser bör få tillämpas under en tid av fem år efter den nya stadgans ikraftträdande.

Beträffande vitsord om flit och uppförande föreslår överstyrelsen, att folkhögskolorna i likhet med vad som skett inom övriga skolformer utbyter vitsordet i flit mot vitsord i ordning, och är beredd att efter hörande av skolstyrelserna senare avge förslag om vitsord i uppförande.

Inträdesfordringar

Skolkommisionen föreslår att inträdesåldern för kvinnliga elever höjes till 17 år. Vidare föreslås att på sådan inträdessökande till högre årskurs, som icke genomgått närmast lägre årskurs, skall ställas krav icke endast på förkunskaper utan jämväl på mognad.

De olika skolorna uppvisar sinsemellan betydande skillnader i fråga om elevmaterialets ålderssammansättning. En av kommissionen företagen undersökning ådagalade, att 38 skolor icke mottog underåriga manliga elever i första årskurs, varjämte 9 skolor tillämpade 18-årsgränsen även för kvinnliga elever. I vissa fall torde det ha berott på en tillfällighet, att yngre elever icke tagits emot, i andra fall har det däremot fastslagits i skolans reglemente, att elever yngre än sådana, som under kursen fyller 18 år, icke skall tagas emot, eller också har en praxis av denna innebörd kommit att utbildas vid skolan.

Att ett antal skolor genomgående tillämpar 18-årsgränsen, noterar kommissionen med tillfredsställelse. Framför allt är det av vikt, om folkhögskolan skall kunna behålla sin karaktär av skola för den ungdom, som i förvärlivet skaffat sig erfarenheter, att ett icke alltför ringa tidsintervall upprätthålles mellan avgången från den obligatoriska skolan och inträdet vid folkhögskolan. I och med införandet av nioårig skolplikt kommer det att helt försvinna för de yngsta kvinnliga eleverna. Det är därför uppenbart, att minimiåldern för inträde vid folkhögskola framdeles måste sättas till lägst 18 år för såväl kvinnliga som manliga elever.

Huruvida verkningarna av en omedelbar höjning av åldersgränsen skulle bli odelat gynnsamma, kan däremot icke utan vidare anses klart, fortsätter kommissionen. Särskilt har man menat, att elevrekryteringen till de hittills enbart kvinnliga sommarkurserna kunde äventyras, om åldersgränsen sattes till 18 år även för flickorna.

Under dessa omständigheter kan kommissionen icke förorda en kraftigare omedelbar höjning av åldersgränsen för kvinnliga elever än från 16 till 17 år. Detta sker därtill under förutsättningen, att de möjligheter till en

friare gestaltning av sommarhalvårets kursverksamhet, som kommissionen i annat sammanhang föreslagit, skall föreligga, då höjningen vidtages, samt att skolöverstyrelsen medges rätt att godkänna antagandet av yngre elever, där detta på särskilda grunder ter sig försvarligt. Slutligen betonar kommissionen, att den tänker sig 17-årsgränsen för de kvinnliga eleverna endast som ett provisorium, avsett att avlösas av en generell 18-årsgräns, när den nioåriga skolplikten har blivit mera allmänt genomförd.

Till skolornas andra årskurs — och till tredje, där sådan finnes — anmäler sig många sökande, om vilka det är ytterst vanskligt att avgöra, huruvida de hyser verkligt intresse för folkhögskolans bildningssträvanden eller endast räknar med folkhögskolan som en ersättning för exempelvis realskolans högre stadium. Erfarenhetsmässigt kan om eleverna ur denna kategori sägas, att vissa av dem väl smälter in i folkhögskolans miljö och med hjälp av skolans arbetsmetoder når goda studieresultat, medan andra visar sig oförmögna till självständigt arbete och oförstående för sådana studier, som icke syfta till betyg och examina. Skall någon form av garanti kunna skapas mot att de senare i större utsträckning får tillträde till skolornas högre årskurser, måste denna i första hand ligga däri, att skolorna vid elevantagningen inte bara fäster avseende vid de sökandes kunskapsinnehav utan också vid deras mognadsgrad. Medan den nu gällande stadgan (18 §) av den, som söker inträde i andra årskurs, endast kräver, att han skall ha genomgått första årskurs eller erhållit motsvarande utbildning på annat sätt, synes kvalifikationsgrunden framdeles böra anges så, att högre årskurs är öppen för sökande som genomgått närmast lägre årskurs eller eljest styrker sig äga sådana förutsättningar i fråga om kunskaper och mognad, att han kan tillgodogöra sig undervisningen inom den högre årskursen.

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget om höjd inträdesålder för kvinnliga elever och förordar dessutom med instämmande i den av kommissionen förda argumenteringen, att vid beslut om höjning av inträdesåldern föreskrives, att från och med femte året efter bestämmelsens ikraftträdande såväl manlig som kvinnlig elev endast må vinna tillträde till folkhögskolekurs, om han eller hon före kursens avslutande uppnår 18 års ålder.

Överstyrelsen tillstyrker också kommissionens förslag om kravet på mognad och finner det därutöver rimligt att ej heller genomgång av lägre kurs automatiskt skall anses innefatta bevis om att elev besitter tillräcklig mognad för att kunna antagas i närmast högre årskurs.

Skydd för elevs arbetsanställning

Skolkommissionen föreslår att frågan om lagfäst skydd för elevs arbetsanställning göres till föremål för särskild utredning.

Skolöverstyrelsen har många positiva erfarenheter av arbetsgivares intresse att understödja de anställdas fortsatta studier vid folkhögskolor och är därför tveksam om behovet av lagstiftning på området. Överstyrelsen finner sig icke böra nu förorda särskilda åtgärder men kommer att uppmärksamma huruvida i fortsättningen behov kan uppkomma av att frågan aktualiseras.

Departementschefen

Beträffande elevfrågor har *departementschefen* anfört följande.

Nu gällande folkhögskolestadga tillförsäkrar elev rätt att, om han så önskar, erhålla intyg om genomgången kurs, vari vitsord skall lämnas över elevens flit och uppförande. Graderade betyg har emellertid börjat utfärdas vid alltfler folkhögskolor under de senaste årtiondena. Detta synes i första hand bero på trycket från vissa utbildningsanstalters sida, vid vilka en del elever senare söker inträde. I denna fråga delar jag helt kommissionens mening, att graderade betyg icke bör få förekomma. En undervisning med folkhögskolans allmänna syftning och avsedd för vuxna människor kan icke vara betjänt av sådana kortsiktiga stimulansmedel i arbetet, som betygen här kan sägas utgöra. Tvärtom måste det föreligga risk för att betygsgivningen snedvrider målsättningen för elevernas studier och försvårar ett spontant samarbete mellan elever och lärare liksom eleverna sinsemellan. Av folkhögskolor avgivna betyg måste vidare ha ett ganska begränsat värde då enhetliga betygsnormer saknas och kursplanerna varierar mycket starkt både till timantal och innehåll vid de olika skolorna. Ingen av de remissinstanser, som uttalat sig för en bibehållen rätt för skolorna till betygsgivning, har heller velat föreslå en normalisering av skolornas undervisning och betygsskalor.

I intyg om genomgången kurs bör enligt min mening dock, om eleven så önskar, kunna lämnas särskilt omdöme om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant specialintyg bör avse undervisningen i dess helhet och jämväl innehålla uppgift om undervisningens omfattning, i vart fall om antalet undervisningstimmar i de olika ämnena. Endast följande omdömen synes böra få användas: 1) mindre tillfredsställande, 2) tillfredsställande. I vidare mån än vad jag nu förordat, bör det ej vara medgivet att utfärda vitsord över elevs kunskaper och färdigheter.

Vitsord i ordning och uppförande utfärdas numera icke i avgångsbetyg från enhetsskolan eller i betyg över avlagd real- eller studentexamen. I anslutning härtill synes det ej heller motiverat, att vitsord i flit och uppförande bibehålles vid folkhögskolan.

Den nära kontakt, som tack vare internatmiljön kan skapas mellan lärare och elev vid en folkhögskola, ger möjligheter till en personbedömning, som rätt utvecklad kan vara av stort värde för eleven i dennes yrkesval och samtidigt vara till hjälp för de utbildningsanstalter, till vilka folkhögskolelever brukar söka. Vissa överläggningar har redan förekommit mellan skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen för att söka finna lämpliga normer och anvisningar för en dylik personbedömning. Det synes mig angeläget, att dessa överläggningar fullföljes. Vidare har jag för avsikt att uppdraga åt skolöverstyrelsen att söka nå överenskommelse med de olika institutioner, vid vilka folkhögskolelever brukar mottagas för anställning eller vidare utbildning, så att ett avskaffande av de nu på vissa håll förekommande betygen icke medför någon försämring för folkhögskolans elever i konkurrensen om anställnings- och utbildningsmöjligheter. Någon övergångstid, varunder den för närvarande tillämpade graderade betygsgivningen skulle få bibehållas, är jag icke beredd att förordta.

Om inträdesålder vid folkhögskola är för närvarande stadgat att manlig elev skall ha fyllt 18 år och kvinnlig elev 16 år före kursens slut. Andelen

kvinnliga elever under 18 år uppgick vinterkursen 1946/47 till 12,1 procent men hade vinterkursen 1954/55 sjunkit till 6,6 procent. Denna utveckling måste hälsas med tillfredsställelse, med hänsyn till att folkhögskolan är avsedd att vara en skola för vuxen ungdom med erfarenheter från arbetslivet. Jag anser att tiden nu är mogen att överväga en höjning av den kvinnliga inträdesåldern i nivå med nuvarande manliga, d. v. s. till 18 år. Jag ansluter mig i detta avseende till skolöverstyrelsens förslag och förordar alltså en höjning till 18 år, dock att under en övergångstid av fem år en 17-årsgräns bör få tillämpas för de kvinnliga eleverna. De blivande bestämmelserna i ämnet bör dock självfallet icke gälla beträffande Vårdingskolan (jfr 1957 års åttonde huvudtitel s. 594) och de synes därjämte böra inrymma en rätt för skolöverstyrelsen att, om särskilda skäl föreligger, medgiva dispens från intagningsbestämmelserna.

För att skapa enhetliga inträdeskrav vid de olika skolorna oavsett när deras kurser slutar bör den ålder vara avgörande, som elev uppnår under det kalenderår inträde sökes. En sådan regel innebär dessutom att inträdeskraven till sommarkurs blir något mildare än till vinterkurs, vilket synes lämpligt.

Jag vill i likhet med kommissionen framhålla vikten av att elev i högre årskurs äger sådan mognad, att han rätt kan tillgodogöra sig undervisningen. Krav icke endast på förkunskaper utan jämväl på mognad bör därför ställas på samtliga, som söker inträde vid högre årskurs.

Den av skolkommissionen föreslagna utredningen om lagfäst skydd för elevs arbetsanställning har jag icke funnit skäl att förorda.

Läraryrågor

Kompetenskrav och utbildning

Skolkommissionen föreslår att som normalkompetens i fråga om lärares studiemeritering fastställes akademisk eller likvärdig examen, att vid lärarhögskolorna i huvudsak samma pedagogiska utbildning meddelas alla lärar-aspiranter, vilkas studiemeritering utgöres av filosofisk ämbetsexamen, varvid den praktiska utbildningen i viss mån valfritt kan fullgöras vid läroverk eller folkhögskola, att för lärar-aspirant med annan studiemeritering än filosofisk ämbetsexamen en modifierad utbildningsgång, speciellt inriktad på folkhögskolan, möjliggöres, samt att till dess vad som om utbildningen nu föreslagits blivit genomfört, nuvarande anordningar för folkhögskollära-rnas pedagogiska förkovran stärkes.

Skolöverstyrelsen delar uppfattningen, att utbildningen av folkhögskollärare bör förläggas till lärarhögskolan enligt de riktlinjer, som kommissionen föreslagit. Fram till den tidpunkt, då klarhet vunnits om lärarhögskolans möjligheter att tillgodose folkhögskollära-rnas utbildning och fortbildning bör de nuvarande anordningarna för folkhögskollära-res pedagogiska förkovran stärkas.

Tjänstgöring i annat folkbildningsarbete

Skolkommisionen föreslår att vid skolor, där full sysselsättning eljest inte kan beredas samtliga lärare, styrelsen må kunna hänvisa lärare att fullgöra någon del av sin tjänstgöringsskyldighet genom undervisning i studiecirkel, som anordnas av annan än skolan, samt att mellan folkhögskola och regionalt bildningsförbund överenskommelse skall kunna träffas, att heltidsanställd lärare skall fullgöra hälften av sin tjänstgöringsskyldighet under vinterkurs i form av konsulentverksamhet inom förbundet.

De studiecirkelar, till vilka folkhögskolorna skall kunna ställa lärarkrafter till förfogande, bör endast vara sådana, som i fråga om ämnesval m. m. uppfyller stipulationerna för statsbidrag (kungörelsen 1947: 508) och som därtill kan bedömas äga sådan stabilitet, att de kan genomföra minst en två-timmars studiesammankomst varje vecka under hela den tid, då folkhögskolans vinterkurs pågår. Eventuella resekostnader för läraren bestrides av studiecirkeln. För att få tillgodoräknas skolans lärare som folkhögskoleersättning skall ledarskap i studiecirkel få fullgöras endast i så stor utsträckning, att antalet veckotimmar härför vid en och samma skola högst uppgår till skillnaden mellan heltids- och halvtidstjänstgöring för en lärare d. v. s. till tolv eller fjorton veckotimmar. Heltidsanställd lärare skall vara skyldig åtaga sig ledarskap för studiecirkel.

Kommissionen finner sig böra i huvudsak godtaga gällande bestämmelser om lärarnas tjänstgöringsskyldighet, men anser sig dock oförhindrad att föreslå, att flera alternativa möjligheter öppnas för uttagande av den lärarna åvilande undervisningsskyldigheten. Sådana alternativ medger den nu gällande folkhögskolestadgan för tjänstgöring under sommarkurs, som (23 § 2 mom.) »må helt eller delvis i stället fullgöras vid statsunderstödd fortsättningskurs eller folkbildningskurs vid skolan». De statsunderstödda folkbildningskurser, vilka icke har folkhögskolorna utan de regionala folkbildningsförbunden som anordnare, har här jämställts med folkhögskolans egna kurser. Bestämmelsen har sitt största intresse som uttryck för en strävan att ställa folkhögskolans lärarkrafter också till det allmänna folkbildningsarbetets förfogande. Denna strävan är enligt kommissionens mening värd all uppmuntran. Dock synes det, som om den lättare skulle leda till positivt resultat, om den inriktades på de grenar av det allmänna folkbildningsarbetet, där mera kontinuerliga lärarinsatser kan göras.

Den anordning, som härmed förordas, har i viss mån en förebild på lantbruksundervisningens område, i det att några undervisningsanstalter fått tillstånd att anställa lärarkrafter, som endast delvis utnyttjas inom skolan och som i övrigt tjänstgör vid de »kurser med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning på lantbrukets område», som — oftast av hushållningssällskapen — anordnas med stöd av särskild kungörelse (1949: 451). I fråga om dessa kurser, som till sin karaktär är besläktade med de s. k. lärarcirkelarna, utgår dock den statliga ersättningen för lärararvodet till kursordnarna, icke till skolan. Det skulle utan tvivel innebära ett framsteg, om för folkhögskolans del statsbidraget i stället i vanlig ordning utginge till

skolan och lärarens medverkan sålunda betraktades som ingående i hans tjänstgöring vid skolan.

För konsulentverksamhet står för närvarande till folkbildningsförbundets förfogande ett årligt anslag, som skall fördelas inom de regionala folkbildningsförbunden. Anslaget är emellertid så begränsat, att det icke förslår till heltidsanställda bildningskonsulenter inom mer än ungefär en tredjedel av förbunden. Bakom denna begränsning ligger — förutom besparingssyfte — den uppfattningen, att vissa av förbunden inte skulle kunna rationellt utnyttja en heltidsanställd konsulent utan hellre borde åstadkomma en halvtidsanställning. Denna anordning har också i något fall kommit till stånd, varvid konsulenten samtidigt beretts viss begränsad lärartjänstgöring vid folkhögskola. Tvivelsutan kan denna förening mellan en folkhögskolläraryrkebefattning och en konsulentbefattning åtminstone temporärt erbjuda fördelar för alla parter, men för befattningshavaren är det dock en nackdel, att han icke kan för tjänstårsberäkning m. m. tillgodogöra sig hela den tid befattningssinnehavet omfattar och att ordinarie anställning icke kan vinnas. Det är för att eliminera denna nackdel, som kommissionen föreslår, att innehavaren av en dylik kombinerad tjänst skall kunna heltidsanställas som folkhögskollärare — ordinarie eller icke — men med skyldighet att under vinterkurs fullgöra halva sin tjänstgöring som konsulent inom ett folkbildningsförbund.

Skolöverstyrelsen, som är väl medveten om de konsekvenser ett genomförande av dessa förslag innebär och väl förstår de maningar till försiktighet, som framförts i vissa remissyttranden, vill dock tillstyrka förslagen. Överstyrelsen anser, att dessa kommissionens förslag är synnerligen väl ägnade att främja det betydelsefulla samarbetet mellan folkhögskola och övrigt bildningsarbete, och finner, att den angivna förutsättningen för undervisning i studiecirkel — att full sysselsättning eljest icke kan beredas samtliga lärare — icke synes erforderlig samt att med konsulentverksamhet bör jämföras tjänstgöring som kursledare.

Departementschefen

Beträffande lärarfrågor har *departementschefen* anfört följande.

Som villkor för behörighet till rektors- eller ordinarie ämneslärartjänst vid folkhögskola gäller för närvarande bland annat »att genom studier vid universitet eller högskola eller på annat sätt hava förvärvat de insikter, som prövas nödiga för tjänstens rätta skötande». Någon bestämd akademisk examen fordras alltså icke, men det stora flertalet lärare har avlagt examen inom den filosofiska fakulteten. Skolkommissionen har framhållit, att de hittillsvarande bestämmelserna om folkhögskolläraernas studiemeritering har lett till en för folkhögskolan tillfredsställande lärarrekrutering. Jag delar denna uppfattning och jag kan mot bakgrunden härav icke finna tillräckliga skäl föreligga för att den av kommissionen föreslagna skärpningen av bestämmelserna om behörighetsvillkoren genomföres.

Vad angår lärarutbildningen har jag full förståelse för kommissionens önskemål att folkhögskolläraernas pedagogiska skolning såväl kvalitativt

som kvantitativt göres fullt likvärdig med den som kan komma lärare inom övriga skolformer till del. Kommissionen har till särskild behandling upptagit frågan om utbildning av folkhögskollärare vid lärarhögskolan. Vad kommissionen därvid anfört föranleder i och för sig ingen erinran från min sida. Det bör emellertid beaktas att den första lärarhögskolan inte har erhållit de dimensioner som kommissionen tänkt sig. Tills vidare finns det endast möjlighet för aspiranter med filosofisk ämbetsexamen att genomgå lärarhögskolan. För blivande folkhögskollärare bör den praktiska delen av utbildningen utanför lärarhögskolan helt eller delvis kunna fullgöras vid folkhögskola, om vederbörande så önskar och om detta organisatoriskt låter sig genomföras i varje särskilt fall.

Att bereda plats inom lärarhögskoleorganisationen för blivande folkhögskollärare med annan studieinriktning än filosofisk ämbetsexamen och att i lärarhögskoleutbildningen ge utrymme för specialkurs i folkhögskolans metodik och andra med vuxenundervisningen särskilt sammanhängande problem torde tyvärr icke låta sig göra, förrän utbildningsorganisationen byggts ut och den s. k. provårskön för sådana lärare, som för erhållande av ordinarie tjänst i läroämnen vid läroverken m. fl. skolor måste genomgå praktisk lärarutbildning, avarbetats.

Tills vidare torde man därför i första hand få inrikta sig på en förstärkning av de nuvarande anordningarna för folkhögskollärares pedagogiska förkovran. I årets statsverksproposition (bilagan åttonde huvudtiteln p. 261) har i detta syfte föreslagits en utökning av den hittillsvarande pedagogiska fortbildningsverksamheten för folkhögskollärare, innebärande att utöver den nu årligen återkommande kortare utbildningskursen skall anordnas en pedagogisk kurs om fem veckor. Dessa kurser är i första hand avsedda för folkhögskollärares fortbildning men bör stå öppna även för läraraspiranter, som önskar utbildas i folkhögskolans metodik.

En av huvudtankarna i skolkommissionens förslag har varit att söka skapa bättre betingelser för samverkan mellan folkhögskolorna och övrigt folkbildningsarbete. I detta syfte har kommissionen bland annat lagt fram förslag om anordningar för att ställa folkhögskolans lärarkrafter också till det allmänna folkbildningsarbetets förfogande. Dessa förslag går ut på att folkhögskollärare skall kunna fullgöra en del av sin tjänstgöring som studiecirkelledare utanför skolan eller som konsulent inom bildningsförbund. I likhet med kommissionen anser jag det synnerligen värdefullt att nära kontakter knytes mellan folkhögskolorna och övrigt bildningsarbete i de olika länen. Jag förordar att lärare vid folkhögskola, efter frivillig överenskommelse mellan läraren och övriga berörda, bör få fullgöra viss del av honom åvilande tjänstgöringsskyldighet som ledare för sådan studiecirkel, vilken fyller de av kommissionen föreslagna kraven. Dylik tjänstgöring synes böra få äga rum, även om full sysselsättning kan beredas samtliga lärare vid skolan, dock endast i så stor utsträckning, att antalet veckotimmar därför vid en och samma skola högst uppgår till skillnaden mellan heltids- och halvtidstjänstgöring för en lärare, d. v. s. till tolv eller fjorton veckotimmar. Kommissionens förslag, att tid för resor i samband med här avsett studiecirkelledarskap skulle inräknas i tjänstgöringstiden, anser jag mig däremot icke kunna biträda.

För bidrag till folkbildningsförbundens konsulentverksamhet är för närvarande under åttonde huvudtiteln uppfört ett anslag, varur bestrides högst hälften av kostnaderna för avlönande av minst tio konsulenter. I årets

statsverksproposition (bilagan åttonde huvudtiteln p. 314) har föreslagits, att statsbidraget för heltidsanställd konsulent skall utgöra 6 900 kronor. Kombinationen av folkhögskollärartjänst och konsulenttjänst har tidigare förekommit i några fall. Erfarenheterna av en dylik anordning har varit goda. Bildningsförbundet har fått en för tjänsten lämpad kraft och skolan har knutit närmare kontakter med länets bildningsarbete. För läraren-konsulenten har anordningen emellertid inneburit vissa nackdelar. Han har t. ex. icke kunnat inneha ordinarie lärarbefattning eller kunnat tillgodoräkna sig tjänstår i full omfattning. Den av kommissionen föreslagna möjligheten för folkhögskollärare att fullgöra en del av sin tjänstgörings-skyldighet som konsulent i regionalt bildningsförbund, är enligt min mening utan tvekan värd att prövas. Det bör emellertid, såsom framhållits i vissa remissyttranden, icke bortses från att ett engagemang av lärare i verksamhet utanför skolan av det slag, som här är i fråga, med hänsyn till skolans intressen måste ske med en viss varsamhet. Jag är icke beredd att i förevarande sammanhang ta slutlig ställning till denna fråga utan anser att den bör ytterligare övervägas vid höstens budgetberedning i samband med avvägningen av nysnämnda statsbidragsanslag till folkbildningsförbundens konsulentverksamhet.

Statsbidrag till folkhögskolorna

Byggnadsbidrag

Skolkommissionen föreslår att statligt byggnadsbidrag, omfattande tre fjärdedelar av kostnaderna för om- eller tillbyggnad vid folkhögskolor, skall kunna utgå samt att Kungl. Maj:t tar under övervägande huruvida särskilda medel kan av riksdagen äskas att såsom bidrag av engångsnatur tilldelas de skolor, som för sanerandet av sin byggnadsekonomiska ställning är i behov därav.

Rätt till statligt bidrag till ny- och ombyggnadsarbeten föreligger redan för lantmannaskolor. Kommissionen föreslår att de för detta bidrag gällande bestämmelserna i stort sett oförändrade skall tillämpas jämväl på folkhögskolorna, och bidraget sålunda avse kostnader för olika slag av lokaler för skolans ändamål (även internatändamål med biutrymmen, för ledningar och fast inredning, för iordningställande av byggnadstomt, för anordnande av brunn eller vattenledning samt för ritningar, arbetsledning och arbetskontroll). Till storleken anser kommissionen, att bidraget bör utgöra tre fjärdedelar av dessa kostnader. Anslaget bör enligt förslaget utgå, så snart Kungl. Maj:t efter skolöverstyrelsens hörande finner, att skolornas behov av de planerade byggnaderna eller anläggningarna är styrkt.

Kommissionen presenterar i sin utredning ett siffermaterial, som otvetydigt ger vid handen, att en stor del av de svenska folkhögskolorna arbetar med ett byggnadsbestånd, som ingalunda är tillfredsställande utan tvärtom behäftat med allvarliga brister.

Huvudmännen för de berörda skolorna är givetvis medvetna om att en genomgripande upprustning av byggnaderna är nödvändig, men möjligheterna att anskaffa de medel, som en skolas styrelse anser sig behöva för byggnadsändamål, är mycket begränsade och därtill väsentligt olika för skolor med landsting som huvudman och skolor med annan huvudman än landsting. Trots de betydande belopp för byggnadsändamål, som landstingen ställt till förfogande åt de förra, och de bidrag, som de senare erhållit av allmänna medel — främst lotterimedel — har på grund av medelsbrist angelägna byggnadsföretag antingen helt måst ställas på framtiden eller endast kunnat förverkligas i beskuret skick. Mest betänkligt och principiellt otillfredsställande anser kommissionen det dock vara, att åtskilliga skolor, som av statsmakterna tillerkänns bidrag till vissa av de med verksamheten förbundna kostnaderna, nödgas påtaga sig en högst betungande skuldbörda för att kunna anskaffa de för verksamheten erforderliga byggnaderna. Det synes skäligt att skolorna av det allmänna kunde få ett så stort bidrag till sina byggnadskostnader, att upptagandet av lån kunde i hög grad begränsas.

Många skolor har för att kunna bygga måst taga på sig en avsevärd skuldsättning. Varken lokala sammanslutningar eller riksomfattande organisationer har i längden förmått bära den på huvudmannen vilande dubbla bördan av investeringar och löpande utgifter, och de har därför sedan den enskilda offervilligheten utnyttjats så långt detta varit möjligt, tvingats att anlita lånevägen för att kunna uppbringa återstoden av det för byggnadsföretagen erforderliga kapitalet.

Skolöverstyrelsen, som funnit, att kommissionen på ett övertygande sätt visat folkhögskolornas behov av statligt byggnadsbidrag, vill bestämt tillstyrka det av kommissionen avgivna förslaget. Det synes dock överstyrelsen vara lämpligt, att i kungörelsen om statsbidrag till nybyggnader m. m. vid folkhögskolor föreskrives, att statsbidrag må kunna utgå med högst tre fjärdedelar av de kostnader, vilka Kungl. Maj:t finner sig kunna godkänna. Genom möjligheten att låta statsbidrag utgå till mindre del än tre fjärdedelar av kostnaderna torde nämligen skälig hänsyn kunna tagas till den bidragssökandes ekonomiska förhållanden och andra speciella omständigheter. Vidare anser överstyrelsen skäl tala för att den bidragssökande underställer överstyrelsen icke blott frågan rörande förläggningsplats utan även lokalprogram.

Med anledning av kommissionens förslag om statligt bidrag för sanerande av skolornas byggnadsekonomi erinrar skolöverstyrelsen om den ordning, som tillämpas i fråga om statsunderstödet till folkbiblioteksväsendet, nämligen, att två procent av understödet innehålles vid bidragets utanordnande (SFS 1952: 23). De sålunda innehållna medlen avsättes årligen till en fond, benämnd fonden för centrala åtgärder till främjande av folkbiblioteksväsendet. Fonden förvaltas av skolöverstyrelsen, som äger disponera fondens medel för centrala åtgärder.

Överstyrelsen finner, att en fond av liknande slag skulle kunna bli till stort gagn även för folkhögskolorna och vill därför föreslå, att ett belopp motsvarande 1 1/4 procent av statsunderstödet ur anslagen till folkhög-

skolorna (bidrag till avlöningar m. m., till driftkostnader samt till byggnadsarbeten m. m.) innehålles vid bidragets utanordnande samt att successivt de innehållna medlen tillföres en fond, som synes böra kallas Fonden för centrala åtgärder till främjande av folkhögskolorna. Enligt överstyrelsens mening bör medel ur fonden på längre sikt användas till för folkhögskolorna gemensamma ändamål, såsom regional konsulentverksamhet, utbildningskurser och pedagogisk försöksverksamhet m. m. Med hänsyn till vad kommissionen anfört angående det starka behovet av en sanering av vissa icke landstingsägda skolors byggnadsekonomiska ställning, finner överstyrelsen emellertid skäligt, att under en övergångstid medel ur fonden må användas jämväl för detta ändamål.

Driftbidrag

Skolkommissionen föreslår att folkhögskolorna tillerkännes allmänt driftbidrag enligt de grunder, som nu gäller för lantmannaskolorna m. fl. undervisningsanstalter, att skolornas rätt att av eleverna upptaga undervisningsavgifter avskaffas i samband därmed samt att särskilt bidrag för skrivhjälp åt rektor utgår till de skolor, där utgifter för detta ändamål icke skulle påverka storleken av det allmänna driftbidraget.

Den driftsekonomiska situationen tenderar vid en stor del av skolorna att bli ohållbar, om de inte erhåller ett starkare stöd från det allmänna sida. Kommissionen anför emellertid, att det icke rimligtvis kan komma i fråga att ålägga landstingen att lämna dylikt stöd. I stället måste de nuvarande statsbidragsbestämmelserna revideras eller kompletteras så, att tillräckliga ekonomiska resurser kommer att stå även till de skolors förfogande, som har att lita till ekonomiskt svaga huvudmän.

I den sedan den 1 oktober 1951 gällande bidragskungörelsen är bidraget knutet till skolornas lärarlönekostnader och utgör 90 procent av dessa. Givetvis vore det möjligt att konstruera ett bidragssystem, där anknytningen skedde till någon annan mätare av verksamhetens omfattning vid varje särskild skola, men kommissionen föreslår, att nuvarande bidragstyp bibehålles men att den kompletteras med ett allmänt driftbidrag.

Det allmänna driftbidraget till lantmannaskolor och liknande undervisningsanstalter, som utgått sedan läsåret 1942/43, består numera av dels ett grundbidrag av 26 kronor för varje dag undervisningen pågår, dels ett tilläggsbidrag av i regel en krona och 40 öre om dagen för varje elev, som deltar i undervisningen. Bidragets totalbelopp är maximerat till tre fjärdedelar av skolans av lantbruksstyrelsen godkända driftkostnader.

Kommissionen är medveten om att verksamheten icke bedrivs i alldeles samma former vid en lantmannaskola som vid en folkhögskola men föreslår dock, att bidraget utgår till folkhögskolorna med samma belopp och på samma villkor som dem, vilka nu gäller för lantmannaskolorna m. fl. skolor för jordbruksundervisning. Som villkor för erhållande av allmänt driftbidrag bör även för folkhögskolan gälla, att undervisningen skall vara kostnadsfri för eleverna. Ävenledes föreslår kommissionen en maximering av bidragsbeloppet till tre fjärdedelar av skolans av skolöverstyrelsen godkända driftkostnader.

Flertalet skolor ställer redan nu skrivhjälp till rektors förfogande; åtskilliga underlåter det dock av ekonomiska eller andra skäl. Det vore därför önskvärt, anser kommissionen, att statsbidragets storlek på något sätt sattes i särskild relation till skolornas skrivhjälpstygter, så att skolorna stimulerades att bereda rektor rationella arbetsförhållanden. Kommissionen anser sig därför föranlåten föreslå, att en specialbestämmelse rörande denna angelägenhet infogas i kommande bidragskungörelse med innebörd att skola, som når maximalt allmänt driftbidrag utan att i driftkostnaderna inräkna utgifter för skrivhjälp, blir berättigad att erhålla särskilt skrivhjälpbidrag. Detta bidrag borde utgöras av ett årligt grundbelopp per skola jämte ett visst tilläggsbelopp per elev. Rimliga belopp synes vara högst 500 kronor, respektive högst 5 kronor för varje elev vid vinterkurs och högst 4 kronor för varje elev vid sommarkurs.

Skolöverstyrelsen vill starkt betona, att rektors huvuduppgift är den pedagogiska men finner likväl icke tillräckligt starka skäl föreligga för att utöver det allmänna driftbidraget förorda särskilt bidrag för skrivhjälp åt rektor. Överstyrelsen förutsätter dock, att skolornas styrelser av det allmänna driftbidraget, som kan komma att utgå och för vilket skrivhjälpstygterna förutsättes komma att bli bidragsgilla, låter erforderlig del användas för att så långt möjligt befria rektor från rent manuella göromål i samband med det administrativa arbetet.

Departementschefen

Beträffande statsbidrag till folkhögskolorna har *departementschefen* anført följande.

Såsom jag redan inledningsvis framhållit bör statsmakternas väsentligaste uppgift med avseende på folkhögskolorna vara att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor. I likhet med skolkommissionen anser jag också att ett betydligt ökat ekonomiskt stöd från statens sida är påkallat i nuvarande läge för att folkhögskolorna skall kunna genomföra sitt arbetsprogram på ett för samhället gagneligt sätt.

Av den förut lämnade redogörelsen för folkhögskolornas byggnadsekonomiska läge framgår, att en stor del av skolorna har att arbeta med ett mycket bristfälligt byggnadsbestånd. Många skolor får åtnöja sig med byggnader, som är otillräckliga, föråldrade eller eljest mindre lämpade för sitt ändamål. Huvudmännen är naturligtvis medvetna om byggnadsbehoven, men möjligheterna att anskaffa erforderliga medel är ofta begränsade. Kommissionen konstaterade vid sin undersökning 1951, att i synnerhet skolor med annan huvudman än landsting hade ett otillfredsställande byggnadsbestånd. Någon förändring till de icke-landstingsägda skolornas favör kan knappast sägas ha ägt rum sedan dess. Den upprustning som skett har i huvudsak kommit de landstingsägda folkhögskolorna till del. Under åren 1951—55 har i ny- och ombyggnader investerats sammanlagt drygt 26 miljoner kronor, varav 17,7 miljoner kronor gått till Lg-skolor. I genomsnitt har per elevplats investerats 4 555 kronor vid Lg-skolorna, 1 185 kronor vid L-skolorna, 3 620 kronor vid LR-skolorna och 2 518 kro-

nor vid R-skolorna. Under samma tid har skuldsättningen för de icke-lands-tingsägda skolorna ökat från 5,1 till 9,9 miljoner kronor och utgör i genom- snitt 260 000 kronor per skuldsatt skola.

Otillräckligheten och bristerna i många folkhögskolors byggnadsbestånd måste vara till allvarligt men för deras verksamhet. Det är därför motive- rat att staten även på detta område av skolväsendet kommer huvud- männen till hjälp vid bestridandet av anläggningskostnaderna. Vad skol- kommissionen föreslagit beträffande byggnadsbidrag till folkhögskolorna anser jag mig mot bakgrunden härav kunna i huvudsak tillstyrka.

I enlighet med kommissionens förslag bör rätten till statsbidrag gälla för byggnadsarbeten vid sådan folkhögskola, som redan vid ansöknings- tillfället är statsunderstödd. Bidraget bör avse kostnader för ny-, till- eller ombyggnad av erforderliga lokaler för folkhögskola, däri inbegripet bostä- der åt elever och lärare, samt kostnader för förvärv av dylika lokaler. Vad gäller beräkningen av bidragsunderlaget för ny- och tillbyggnad av skol- lokaler anser jag mig böra förorda en tillämpning i huvudsak av den enhets- prismetod, som jag i propositionen 1957: 122 (s. 102 ff.) förordat beträ- fande byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet. Bidragsunderlaget för övriga lokaler bör utgöras av de godkända verkliga kostnaderna. Jag vill i detta sammanhang dock framhålla, att den utredning angående bi- dragsunderlaget för elevhemsbyggnader, som jag i samma proposition (s. 106) förordat, bör omfatta även elevbostäder vid folkhögskolorna. Vad gäller statsbidragsprocentens storlek anser jag i likhet med skolöversty- relsen, att med hänsyn främst till huvudmännens skiftande ekonomiska förutsättningar procentsatsen lämpligen bör kunna varieras och därför bör fastställas till *högst 75 procent*.

Till frågan om statsbidrag till provisoriska skollokaler vid folkhög- skolorna återkommer jag i ett följande avsnitt. Medelsanvisningen för bygg- nadsbidrag till folkhögskolorna torde böra upptagas under ett särskilt reservationsanslag. Jag räknar med att detta anslag för budgetåret 1958/59 bör uppföras med ett belopp av 2 500 000 kronor.

Kommissionen har i förevarande sammanhang ifrågasatt, huruvida icke särskilda medel borde ställas till förfogande för sanerande av skolornas byggnadsekonomiska ställning. Skolöverstyrelsen har i sitt förnyade ut- låtande angivit en möjlig lösning av denna fråga. Överstyrelsen har sålunda föreslagit, att ett belopp motsvarande 1 1/4 procent av statsbidragen till folkhögskolorna skulle innehållas vid bidragets utanordnande samt att de innehållna medlen skulle tillföras en fond för centrala åtgärder till främ- jande av folkhögskolorna. På längre sikt skulle medel ur fonden användas för folkhögskolornas gemensamma ändamål, såsom regional kursverksam- het, utbildningskurser och pedagogisk försöksverksamhet m. m. Under en övergångstid skulle medel ur fonden jämväl kunna användas för att hjälpa de skuldyngda skolorna.

För egen del anser jag mig — med hänvisning till vad som i propositi- onen 1957: 112 (s. 100) anförts i fråga om bildande av en dylik fond för det allmänna undervisningsväsendet — icke kunna tillstyrka bifall till det av skolöverstyrelsen framlagda förslaget.

Även det driftsekonomiska läget varierar avsevärt mellan folkhögskolor med olika typer av huvudmän. Landstingen bidrar visserligen i någon mån till drifta vid samtliga skolor, men helt naturligt är det i första hand Ig- skolorna som därvid blir tillgodosedda. Under fjolåret utgick sålunda drift-

bidrag från landstingen med i genomsnitt 1 131 kr/elevplats till Lg-skolorna, 801 kr/elevplats till L-skolorna, 629 kr/elevplats till LR-skolorna och 225 kr/elevplats till R-skolorna. För att upprätthålla verksamheten måste de icke-landstingsägda skolorna söka komplettera bidragen med anslag från stödföreningar eller närstående riksorganisationer och genom gåvor, insamlingar och lotterier. Därutöver tvingas de ofta att ta ut särskilda undervisningsavgifter och högre inackorderingsavgifter än Lg-skolorna. De har i allmänhet icke heller samma möjlighet som Lg-skolorna att arbeta med mindre avdelningar, anordna specialundervisning, anlita timlärare o. dyl. De får ofta även åtnöja sig med lägre belopp till inventarier, studiemateriel, tidningar, tidskrifter och böcker för biblioteken. Detta innebär att ramen kring elevernas arbete till en del blir torftigare och att undervisningen i viss mån försvåras.

För att folkhögskolorna skall erhålla tillfredsställande ekonomiska resurser finner jag i likhet med skolkommissionen motiverat att staten utöver nuvarande bidrag till lärarlönerna även lämnar folkhögskolorna ett allmänt driftbidrag. Jag delar kommissionens uppfattning att detta bidrag bör utgå efter samma grunder, som nu gäller för bland annat lantmannaskolorna. Driftbidraget bör således utgå med dels ett grundbidrag av 26 kronor för varje dag, då undervisning vid skolan pågår, dels ock ett tilläggsbidrag av 1 krona 40 öre om dagen för varje elev, som deltagit i undervisningen. Driftbidraget bör dock icke få utgå med högre sammanlagt belopp än som motsvarar tre fjärdedelar av skolans av skolöverstyrelsen godkända driftkostnader, sedan avdrag gjorts för influtna hyror av skolan tillhörande lokaler. I samband med införande av detta driftbidrag bör rätten att av eleverna upptaga särskilda undervisningsavgifter avskaffas. Det sålunda föreslagna driftbidraget kan för de 89 nu statsunderstödda folkhögskolorna och de ytterligare två skolor, som enligt årets statsverksproposition föreslagits skola bli statsbidragsberättigade, beräknas medföra en årlig utgiftsökning för statsverket av 3 025 000 kronor. Driftbidraget kommer givetvis att få sin största betydelse för de icke-landstingsägda skolorna. Det nya bidraget torde emellertid för dessa skolor icke ensamt kunna täcka det behov av förbättrade ekonomiska resurser, som föreligger. Då någon differentiering av driftbidraget alltefter huvudmännens ekonomiska förmåga ej bör komma i fråga, är det min förhoppning att landstingen, som för sina egna skolor erhåller en viss avlastning i utgifterna, även i fortsättningen skall ekonomiskt stödja de icke-landstingsägda skolorna.

Medelsanvisningen för det föreslagna allmänna driftbidraget bör — jämte erforderliga medel för avlöningsbidraget — från och med budgetåret 1958/59 upptagas under ett på två anslagsposter fördelat förslagsanslag till bidrag till driften av folkhögskolor.

Jag har icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att vid sidan av det nya driftbidraget införa ett särskilt bidrag till skrivhjälp för rektorerna i enlighet med kommissionens förslag. Jag vill emellertid understryka att en rektors väsentligaste uppgift är den pedagogiska, varför det administrativa arbetet inte bör få ta en alltför stor del av hans tid i anspråk. För att befria rektor från mycket av de rent rutinmässiga göromålen i samband med administrationen har vid flertalet skolor skrivhjälp ställts till rektors förfogande. Åtskilliga skolor har emellertid av ekonomiska eller andra skäl underlåtit detta. Jag förväntar, att tillkomsten av driftbidraget skall utgöra en tillräcklig förutsättning för en förbättring härvidlag.

Jag vill i detta sammanhang slutligen beröra en fråga om tillämpning beträffande musiklinjen vid Framnäs folkhögskola av de särskilda bestämmelser, som enligt folkhögskolestadgan och avlöningsreglementet gäller för folkliga musikskolan i Arvika. Skolan i Arvika har till uppgift att verka till det folkliga musiklivets gagn genom att bereda musikintresserad ungdom god, fackmässig undervisning i instrumentalmusik och sång jämte därav betingade teoretiska ämnen samt att utbilda studieledare för de folkliga musiksammanslutningarnas behov. Syftet med den sedan några år anordnade musiklinjen vid Framnäs folkhögskola är i huvudsak detsamma. Denna linje är organiserad inom skolans första och andra årskurser vid vinterkurs samt i en fyra veckors sommarkurs. Styrelsen vid sistnämnda skola har nu hemställt, att de särskilda bestämmelserna för Arvikaskolan måtte få tillämpas beträffande musiklinjen. För att denna på ett tillfredsställande sätt skall kunna fylla sin uppgift är en dylik anordning enligt min uppfattning lämplig. Därest riksdagen icke framställer någon erinran däremot, torde därför Kungl. Maj:t böra äga besluta, att nämnda särskilda bestämmelser skall få i tillämpliga delar gälla även för musiklinjen vid Framnäs folkhögskola från och med vinterkursen 1957/58.

Tillsynsmyndighet

Skolkommissionen — som erinrar om tidigare väckta förslag om inrättande av en särskild folkhögskolerotel inom skolöverstyrelsen — föreslår att, om en dylik rotel icke kan upprättas, vissa förstärkningar införes i folkhögskolinspektörsbefattningens hittillsvarande anordning.

Skolöverstyrelsen framhåller, att överstyrelsen har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 framlagt förslag om att folkbildningsroteln omorganiseras till en avdelning med tre rotlar: en för allmän folkbildning jämte ungdomsverksamhet samt nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning, en för folkhögskolorna med den nuvarande folkhögskolinspektörstjänsten omvandlad till en undervisningsrådsbefattning samt en för biblioteken med ett biblioteksråd som chef. Därjämte avser förslaget vissa förstärkningar av den administrativa personalen på denna avdelning inom överstyrelsen.

Departementschefen

Beträffande förevarande fråga har *departementschefen* anfört följande.

En särskild förordnad inspektör har under överinseende av skolöverstyrelsen tillsyn över de statsunderstödda folkhögskolornas verksamhet. Folkhögskoleärendena handlägges av skolöverstyrelsen inom dess folkbildningsrotel, varvid inspektören biträder vid beredningen och om möjligt föredragger eller är närvarande vid föredragningen av sådana ärenden. Inspektören skall i regel tjänstgöra en dag i veckan inom överstyrelsen; hans sammanlagda tjänstgöring utanför hemorten får omfatta högst tre månader för år.

Som inspektör tjänstgör för närvarande en folkhögskolorektor, vilket också varit nästan genomgående regel tidigare. För sin tjänstgöring uppbär inspektören ett årsarvode av 3 600 kronor samt i förekommande fall ersättning för mistade avlöningsförmåner vid tjänstledighet för fullgörande av inspektörsuppdraget.

Folkhögskolinspektörens arbetsbörda har vuxit avsevärt under senare år. Dels har antalet ärenden, som han haft att handlägga inom överstyrelsen, ökat och dels har de många nystartade folkhögskolor, som sökt statsbidrag, krävt en mer omfattande inspektion. Detta har medfört att den tid, som inspektören kunnat avsätta för personliga besök vid de redan statsunderstödda folkhögskolorna, blivit mycket knapp. Samtidigt har utvecklingen gjort den rådgivning och det stöd, som inspektören kan lämna vid sina besök, allt angelägnare. En delvis förändrad elevrekrytering och ökat elevantal har ställt skolorna inför nya problem, och de många nytillkomna, till största delen rörelseanknutna folkhögskolorna har saknat det stöd, som tradition och erfarenhet kan ge vid utformande av skolans målsättning och arbetsförhållanden.

Med hänsyn även till den ökning i omfattningen av inspektörens göromål, som de föreslagna nya formerna för bidragsgivning måste innebära, anser jag en förstärkning av inspektörsbefattningen nödvändig.

Det av kommissionen förordade förslaget om en särskild folkhögskole-rotel har på nytt framförts av skolöverstyrelsen senast i dess anslagsäskanden för budgetåret 1957/58. Enligt överstyrelsen bör folkbildningsroteln omorganiseras till en avdelning med tre rotlar, varav en för folkhögskolorna med den nuvarande folkhögskolinspektörstjänsten omvandlad till en undervisningsrådsbefattning. Jag anser mig icke böra biträda det av skolöverstyrelsen sålunda framlagda förslaget till omorganisation. Av nyss anförda skäl anser jag det emellertid motiverat, att inspektörsbefattningen omvandlas till en heltidsbefattning.

En ingående kännedom om folkhögskolorna och deras arbetsförhållanden är nödvändig, för att inspektören skall kunna fylla sin väsentligaste uppgift, nämligen den att vara stödjande och rådgivande. Befattningens innehavare bör besitta omfattande pedagogisk och administrativ erfarenhet från folkhögskola, varvid den pedagogiska erfarenheten bör tillmätas särskilt stor vikt. Till befattningen bör därför om möjligt förordnas rektor eller ordinarie ämneslärare med erfarenhet från rektorstjänstgöring.

Inspektörens avlöningsförmåner torde böra fastställas av Kungl. Maj:t, varvid i huvudsak samma normer synes böra tillämpas som för ersättning åt ämneskonsulent inom skolöverstyrelsen. Omorganisationen av inspektörsbefattningen torde böra genomföras från och med budgetåret 1958/59.

Den föreslagna folkhögskolereformen torde också komma att medföra en ökning av de administrativa göromålen inom folkbildningsroteln, varför en viss förstärkning av biträdespersonalen blir ofrånkomlig. Jag räknar på grund härav med att en ny extra ordinarie kanslibiträdestjänst bör inrättas från och med budgetåret 1958/59.

Närmare förslag med anledning av vad jag här förordat torde få föreläggas 1958 års riksdag i samband med äskandena om anslag till skolöverstyrelsens verksamhet.

Folkhögskolan och de stora årskullarna

Prognos

Planeringskommittén. Till ledning för bedömandet av den framtida utvecklingen inom folkhögskolan har planeringskommittén verkställt en beräkning av elevantalet under åren fram till 1970. Två alternativ, byggande på olika förutsättningar, har därvid utarbetats.

Alternativ I bygger på förutsättningen, att den relativa tillströmningen antages förbli oförändrad under hela perioden 1956—1970 och vara av samma omfattning som år 1955. Folkhögskolans totala elevomslutning skulle under sådana förhållanden stiga från 10 907 elever år 1956 till 16 672 elever år 1965, då den skulle nå sitt maximum. Ännu 1970 skulle antalet folkhögskolelever vara så stort som 14 429. Ökningen från 1956 till 1965 skulle vara cirka 53 procent.

I *alternativ II* redovisas beräkningar, som utgår från förutsättningen, att den relativa tillströmningen av elever antages under perioden fortsätta att stiga i ungefär samma takt som under åren 1944—1945. Till utgångspunkt har valts antagandet, att den årliga ökningen av procenttalet blir 0,25 för manliga och 0,90 för kvinnliga elever. I så fall skulle folkhögskolans elevantal kulminera år 1968, då ett elevantal av 25 123 skulle uppnås. En utveckling av detta slag skulle ställa synnerligen stora anspråk på lärar- och lokaltillgång.

För att ytterligare belysa frågan om det framtida lärar- och lokalbehovet inom folkhögskolan har planeringskommittén med utgångspunkt från de antagna alternativen gjort vissa beräkningar. För dessa beräkningar gäller, att sommarkurserna antagits behålla genomsnittligt oförändrad andel av det totala elevantalet jämfört med perioden 1951—1955, d. v. s. 24,7 procent. Utifrån detta antagande har de beräkningar gjorts över antalet elever vid vinterkurs, vilka redovisas i efterföljande tabell. Där har också framräknats det behov av lokalutrymmen, som skulle föreligga utöver de år 1956 tillgängliga resurserna.

Vid beräkning av förändringarna i folkhögskolans personal- och lokalbehov har planeringskommittén utgått från antagandet, att normalt 2 elever bor tillsammans. För beräkningen av antalet lärosalar utöver år 1956 tillgängliga har 30 elever per lärosal tagits som norm. Lärarbehovet slutligen har beräknats med utgångspunkt från antagandet, att antalet elever per lärare skall vara konstant eller samma som 1955/56, d. v. s. 17 elever per lärare (rektorer, ämneslärare, ordinarie, extra ordinarie och extra) samt även i övrigt oförändrade förhållanden.

Schematisk beräkning över antalet folkhögskolelever vid vinterkurs åren 1957—1970 samt behov av matsals- och elevrumsplatser utöver tillgången 1956.

År	Elevantal enligt alt. I			Elevantal enligt alt. II		
	Antal elever vid vinterkurs	Antal matsalsplatser utöver antalet 1956	Antal elevrumsplatser utöver antalet 1956	Antal elever vid vinterkurs	Antal matsalsplatser utöver antalet 1956	Antal elevrumsplatser utöver antalet 1956
1957	8 351	—	451	9 117	—	1 217
1958	8 649	—	749	9 840	—	1 940
1959	8 972	—	1 072	10 621	721	2 721
1960	8 951	—	1 051	10 999	1 099	3 099
1961	9 180	—	1 280	11 711	1 811	3 811
1962	10 190	290	2 290	13 489	3 589	5 589
1963	11 360	1 460	3 460	15 552	5 652	7 652
1964	12 235	2 335	4 335	17 306	7 406	9 406
1965	12 554	2 654	4 654	18 301	8 401	10 401
1966	12 424	2 524	4 524	18 671	8 771	10 771
1967	12 087	2 187	4 187	18 715	8 815	10 815
1968	11 862	1 962	3 962	18 918	9 018	11 018
1969	11 410	1 510	3 510	18 702	8 802	10 802
1970	10 865	965	2 965	18 298	8 398	10 398

En utveckling enligt alternativ I skulle innebära, att folkhögskolorna 1958 skulle ställas inför behovet att skaffa nya resurser utöver de reserver i fråga om lokalutrymmen för elevförläggning och undervisning, som nu finns tillgängliga. Behovet skulle efter 1961 snabbt öka och nå sin kulmen 1965, då det skulle föreligga ett behov av omkring 2 300 elevrum utöver 1956 tillgängliga, ytterligare 155 lärosalar och 274 lärare. Ännu vid utgången av 1970 skulle behovet av elevrum överstiga nuvarande resurser med nära 1 500 rum.

Följer utvecklingen alternativ II, skulle redan 1957 en betydande brist på elevrum och lärosalar vara för handen, och lärarkåren skulle behöva utökas 15 procent. 1962 skulle den enligt alternativ I uppnådda toppbelastningen ha överskridits och först 1968 skulle enligt alternativ II kulmen nås med ett behov av omkring 5 500 elevrum, 370 lärosalar och 650 lärare mer än för närvarande.

Skolöverstyrelsen anser det i hög grad nödvändigt, att särskilda åtgärder vidtages för att möta det behov av utbildning på folkhögskolans åldersstadium, som de närmaste åren stiger och under mitten av 1960-talet når sin högsta höjd. Vad beträffar de av planeringskommittén verkställda framtidsberäkningarna rörande antalet av de ungdomar, som under dessa år kommer att söka sig till folkhögskolorna, anser sig överstyrelsen icke kunna

göra något bestämt uttalande. Överstyrelsen bedömer det dock, med beaktande av folkhögskolans hittillsvarande utveckling, som mest realistiskt att räkna med det första alternativet.

Provisoriska byggnader

Planeringskommittén föreslår att statsbidrag skall få utgå för uppförande av folkhögskolebyggnader av provisorisk karaktär, s. k. paviljonger, inrymmande lärosalar och elevrum, varvid för budgetåret 1957/58 erfordras ett anslagsbelopp av 500 000 kronor.

Planeringskommittén finner det angeläget framhålla, att folkhögskolorna även vid en av de stora årskullarna orsakad, mera tillfällig elevanhopning inte får växa sig så stora, att för skolformen karakteristiska egenskaper går förlorade. Å andra sidan kan det i en krissituation, i vilken det gäller att åt så många som möjligt ge tillfälle till fortsatta studier, visa sig nödvändigt att ge avkall på den i och för sig riktiga ståndpunkten, att en folkhögskola inte bör växa utöver en viss gräns. Beträffande den principiellt betydelsefulla frågan, i vad mån folkhögskolans undervisningskapacitet bör ökas genom att intresset att grunda nya folkhögskolor uppmuntras från det allmänna sida, förutsätter kommittén, att antalet folkhögskolor kommer att tillväxa i ungefär samma takt som skett under tioårsperioden 1946—1956.

Kommitténs beräkningar visar emellertid, att folkhögskolorna för att kunna möta den ökning av elevtillströmningen, som de stora årskullarna kan ge upphov till, kommer att ställas inför nödvändigheten att i betydande utsträckning provisoriskt öka sitt lokalbestånd. Vid sina undersökningar av folkhögskolornas lokalkapacitet har planeringskommittén funnit, att någon del av skolornas lokaliteter ofta är underdimensionerad i förhållande till andra delar. Genom att folkhögskoleanläggningarna i sådana delar, främst elevbostäderna, kompletterades med tillbyggnader av företrädesvis provisorisk art skulle enligt kommitténs beräkning skolornas kapacitet ökas därhän, att omkring 2 100 elever utöver elevantalet 1955/56 kunde beredas plats utan att skolornas elevantal utökades i en omfattning som kan anses direkt olämplig. För folkskolornas och realskolornas del har bristen på lokaler i viss utsträckning täckts genom uppförandet av skolpaviljonger och kommittén finner paviljongsystemet lämpligt även för folkhögskolornas del, såväl då det gäller att öka antalet undervisningslokaler som antalet elevbostäder.

Planeringskommittén beräknar, att statens kostnader för elevrumspaviljonger enligt samma bidragsprinciper, som gäller för andra skolformers provisoriska klassrumspaviljonger, kommer att uppgå till omkring 5 000 kronor per elevrum (2 elever) och föreslår, att för budgetåret 1957/58 500 000 kronor i form av reservationsanslag ställes till förfogande för kompletterande om- och tillbyggnad av provisorisk karaktär vid folkhögskolor. Kommittén förutsätter därvid, att sådant anslag ej inverkar på storleken av det av skolkommissionen föreslagna anslaget till byggnadsbidrag vid folkhögskolor, vilket endast kan anses gälla behovet av upprustning av nu befintliga folkhögskolors permanenta lokalbestånd.

Enligt *skolöverstyrelsens* uppfattning bör man för att möta det ökade utbildningsbehovet vid folkhögskolorna i första hand bereda möjligheter för nystartande av skolor i något större omfattning än vad hittills varit fallet. Det torde knappast vara anledning förutsätta, att för detta ändamål uppförda lokaler och anställd lärarkraft icke kommer att fylla ett behov, även då vågen av ungdomar passerat folkhögskoleåldern.

Överstyrelsen finner sig kunna förorda, att provisoriska lokaler anskaffas i de fall, då elevantalet vid vederbörande folkhögskola därigenom kan ökas. Överstyrelsen anser sig böra rekommendera denna metod särskilt för de skolor, som nu har mindre än 80 elever. Detaljerna i kommitténs förslag finner sig överstyrelsen kunna förorda; dock torde statsbidrag för ändamålet knappast kunna utverkas förrän från och med budgetåret 1958/59.

Filialskolor m. m.

Planeringskommittén föreslår att upprättande av tillfälliga s. k. filialskolor i internatets eller externatets form underlättas genom att statsbidrag får utgå till särskild ersättning åt rektor och filialskoleföreståndare och att nedsättning av undervisningsskyldigheten för dessa befattningshavare medges.

Planeringskommittén förordar därvid att endast ordinarie ämneslärare vid folkhögskola utses till filialskoleföreståndare, att föreståndararvode skall utgå med 1 000 kronor per år och att föreståndare vid filialskola får åtnjuta samma nedsättning i undervisningsskyldigheten som för närvarande beviljas rektor vid folkhögskolor. För huvudskolans rektor föreslås ökningen i arbetsbördan kompenseras på så sätt att denne erhåller ett tilläggsarvode av 1 000 kronor per år samt medges nedsättning i sin undervisningsskyldighet till vad som kan medges för rektor vid realskola, d. v. s. lägst 12 veckotimmar.

Planeringskommittén har vidare såsom en av utvägarna att möta ökat behov av elevplatser diskuterat införandet av två halvårskurser per år, men avvisat denna möjlighet såsom utgörande en ren nödfallslösning.

Beträffande förslaget om filialskolor ställer sig *skolöverstyrelsen* tveksam. Om detta arrangemang skall innebära en väsentlig fördel, måste huvudskola och filialskola i relativt stor omfattning ha lärare m. m. gemensamt. Detta kommer — särskilt om skolorna ej, såsom lärarföreningen utgått från, skulle ligga i varandras omedelbara närhet — att betyda avsevärda samordningsproblem. Om skolorna har egen utrustning och egna lärare, finns å andra sidan ingen anledning att inte ge även filialskolorna självständig ställning.

Överstyrelsen understryker de påpekanden, som gjorts i några yttranden,

om möjligheten att upprätta filialsolor i städer i folkhögskolors närhet, liksom möjligheten att utnyttja redan förefintliga skollokaler och förläggningsrum (exempelvis lantmannaskolor). På denna väg kan beredas lokaler utan särskilda investeringar.

Överstyrelsen utgår från att uppkommande frågor om upprättande av filialer till folkhögskolor får prövas från fall till fall och att de erfarenheter, som därvid vinnes, får ligga till grund för en omprövning av frågan i sinom tid. Av riksdagen synes böra utverkas bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela beslut i sådant avseende och att fastställa löner och undervisnings-skyldighet.

Beträffande förslaget om två huvudkurser årligen framhåller överstyrelsen, att folkhögskolorna bör stimuleras till försök i sådan riktning.

Prognosverksamhet

Planeringskommittén föreslår att som ett led i en allmän prognosverksamhet undersökningar över det dokumenterade behovet av elevplatser vid folkhögskolorna genomföres med lämpliga tidsintervaller samt att i den av kommittén i annat sammanhang föreslagna prognosverksamheten över det framtida lärarbehovet särskilda beräkningar göres över folkhögskolans lärarbehov.

Skolöverstyrelsen understryker behovet av utbyggd prognosverksamhet för folkhögskolorna vad beträffar både elevutveckling och lärarbehov. Denna verksamhet bör bedrivas av överstyrelsen på sätt kommittén föreslagit.

Departementschefen

Beträffande i detta avsnitt berörda frågor har *departementschefen* anfört följande.

Den uppskattning av elevantalet vid folkhögskolorna under åren fram till 1970, för vilken tidigare redogjorts, är av planeringskommittén endast avsedd som exempel på möjliga alternativ i utvecklingen. Det lägre alternativet utgår ifrån en relativt sett oförändrad tillströmning under hela perioden, vilket skulle innebära 7,3 procent och 17,7 procent av antalet manliga födda 21 år respektive kvinnliga födda 20 år tidigare. Det högre alternativet utgår ifrån att den relativa tillströmningen fortsätter att stiga under perioden i ungefär samma takt som under åren 1944—1955, d. v. s. med en årlig ökning av de i det lägre alternativet nämnda procenttalen för manliga och kvinnliga elever med 0,25 respektive 0,90.

I det närmaste lika svårt som att bedöma elevtillströmningen till folkhögskolan sedan enhetsskolan allmänt genomförts är det att med någon större säkerhet bedöma utvecklingen under de närmaste femton åren. Folkhögskolan har alltmer vidgat sin rekryteringsbas och ökat sin elevtillström-

ning, samtidigt som det allmänna skolväsendet byggts ut. Under senare år har antalet sökande, som avvisats på grund av platsbrist, också vuxit. Men av detta kan man knappast dra den slutsatsen att det även i fortsättningen skall bli den ökning i det relativa antalet elever, som det högre alternativet anger. Det är så mycket mindre troligt som de ungdomskategorier, från vilka folkhögskolan i första hand rekryteras, icke kommer att öka i så stor omfattning som årskullarna i genomsnitt. Man torde nämligen få utgå ifrån att folkhögskoleleverna även under det närmaste årtiondet i stor utsträckning kommer från landsbygden och mindre tätorter. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissvar påpekat, att antalet ungdomar i åldrarna 15—20 år kommer att öka under åren 1950—65 i hela riket med 48 procent, i städerna med 73 procent och på landsbygden med 31 procent. Jag anser för egen del i likhet med flertalet remissinstanser, att av de framräknade alternativen det lägre är mest sannolikt, och det bör därför tas som utgångspunkt för den fortsatta planeringen.

De förslag till åtgärder, som i det följande behandlas, syftar endast till att skapa förutsättningar för folkhögskolorna att kunna ta emot de stora årskullarna. Någon skyldighet att anpassa sin kapacitet efter de stigande behoven kan självfallet inte åläggas skolorna. Jag är emellertid övertygad om att de är villiga att göra sin insats för att 1960-talets ungdom skall få samma möjlighet som tidigare årskullar till vidare skolning. På längre sikt torde det också vara i folkhögskolans eget intresse att kunna ta emot samma relativa antal elever som nu, då en nedgång i den relativa tillströmningen under 1960-talet troligen skulle bli mycket svår att hämta igen längre fram, när enhetsskolan blivit helt genomförd.

I det föregående har redogjorts för planeringskommitténs undersökning av folkhögskolornas nuvarande lokaltillgångar och dess beräkning av deras framtida behov. Enligt det av kommittén framräknade lägre alternativet skulle elevtillströmningen snabbt öka efter 1961 och nå sin kulmen 1965, då det skulle föreligga ett behov av omkring 2 300 elevrum utöver de 1956 tillgängliga och ytterligare 155 lärosalar, detta under förutsättning av oförändrade relationer mellan vinter- och sommarkursernas elevantal.

Jag räknar med att det för statsmakternas del skall kunna vara möjligt att, om efterfrågan så motiverar och det från allmänna synpunkter befinnes lämpligt, medgiva statsunderstöd åt nya folkhögskolor i ungefär samma takt som under närmast föregående tioårsperiod, d. v. s. med två à tre skolor per år. Ett dylikt tillskott fyller dock endast en del av det beräknade utvidgningsbehovet. Huvudparten av ökningen måste de redan befintliga skolorna söka tillgodose. Till en del bör detta kunna ske genom att skolorna kompletterar sitt byggnadsbestånd med provisoriska lokaler. Det tillskott av lokaler, som härigenom skapas, kan med säkerhet komma till god användning också efter toppbelastningen, bland annat för kortare kurser och konferenser, som anordnas samtidigt med pågående vinterkurs. Då folkhögskolorna för att rätt kunna fylla sin uppgift inte bör växa sig alltför stora, anser jag emellertid, i likhet med skolöverstyrelsen, att denna utväg i första hand bör komma i fråga för skolor, som nu har mindre än 80 elever. Jag biträder kommitténs förslag att statsbidrag skall kunna utgå för anordnande av provisoriska lokaler vid folkhögskolorna. Bidraget torde böra erhålla i huvudsak samma utformning, som jag i propositionen 1957: 122 (s. 105 och 106) förordat beträffande statsbidraget till provisoriska skol-

lokaler inom det allmänna skolväsendet, och alltså utgå med 325 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Bidraget torde böra bestridas ur det av mig i det föregående förordade reservationsanslaget till bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor.

Mot kommitténs förslag om tillfälliga filialsolor, som i administrativt och pedagogiskt hänseende skulle vara direkt knutna till de permanent verksamma folkhögskolorna, har åtskilliga remissinstanser riktat kritik. Enligt min mening är denna kritik i stort sett befogad. Men å andra sidan måste det från både skolornas och samhällets synpunkter vara fördelaktigare att göra mindre kostnadskrävande kortsiktiga investeringar i dylika filialsolor än att bygga ut permanenta folkhögskolor utöver en kapacitet, som kan anses erforderlig även på längre sikt. Jag förordar därför, att uppkommande frågor om anordnande av filialsolor tills vidare får prövas av Kungl. Maj:t från fall till fall och att de erfarenheter, som därvid vinnes, får ligga till grund för en senare omprövning av spørsmålet.

Planeringskommittén har vidare diskuterat möjligheterna av att fylla det ökade behovet av elevplatser genom att införa två halvårskurser per år eller tre halvårskurser under loppet av två år. Kommittén anser emellertid, att sådana lösningar bör tillgripas endast om övriga åtgärder för att öka folkhögskolans elevkapacitet visar sig otillräckliga. Flera remissinstanser delar denna kritiska inställning till förslaget bland annat med hänvisning till att skolornas övriga folkbildningsverksamhet skulle bli lidande.

Självfallet skulle en dylik dubbling skapa problem för skolorna. Under rådande förhållanden är det emellertid i högsta grad önskvärt att skolornas kapacitet utnyttjas på ett bättre sätt än vad som på sina håll hittills gällt under sommarhalvåret. Jag anser därför i likhet med skolöverstyrelsen, att folkhögskolorna bör stimuleras till försök att anordna två halvårskurser per arbetsår. Vidare bör erforderlig dispens från gällande stadga kunna medgivas för skola, som önskar anordna tre halvårskurser under loppet av två år. En dylik dubbling av kurserna bör dock icke få leda till att eleverna i alltför stor utsträckning börjar i högre årskurs omedelbart efter genomgång av den lägre kursen. Jag delar därutinnan kommitténs uppfattning, att en så uppdriven studietakt skulle inverka menligt på studieresultatet. Genom bland annat koncentrationsläsning bör det vidare tillses, att lärare vid skola, som anordnar mer än en längre kurs per läsår, icke kommer i ett sämre läge än lärare vid övriga skolor.

Det har tidigare påpekats hur osäker varje bedömning av folkhögskolans framtida elevutveckling är. Till en del beror detta på att kännedom saknas om storleken av det uppdämnda behov, som nu föreligger. Planeringskommittén har därför föreslagit, att undersökningar med jämna tidsintervall utföres rörande storleken av det antal sökande, som formellt är inträdesberättigade men som på grund av platsbrist ej kunnat anvisas elevplats vid folkhögskola. Jag vill i anledning härav framhålla, att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och inom ramen för tillgängliga resurser göra de undersökningar, som överstyrelsen finner erforderliga för att underbygga sina blivande äskanden och övriga framställningar beträffande folkhögskolornas verksamhet.

Utskottet

De ständigt fortgående förändringarna inom samhälle och näringsliv liksom den pågående reformverksamheten inom det allmänna skolväsendet måste i många avseenden påverka folkhögskolan och dess arbete. Härav motiverades också tillsättandet av den utredning, vilkens förslag legat till grund för den nu förevarande propositionen. Utskottet vill uttala sin tillfredsställelse över de gjorda utredningarna om folkhögskolans framtida ställning och därmed sammanhängande frågor samt kan i allt väsentligt ansluta sig till de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen.

Vad departementschefen anfört beträffande folkhögskolans allmänna målsättning föranleder ingen erinran från utskottets sida. En skola som nära anknyter till vårt fria och frivilliga bildningsarbete och som i första hand är en skola för medborgerlig och personlig fostran bör — så länge den följer sin målsättning — i största utsträckning stå fri från detaljreglerande bestämmelser. Utskottet finner det således vara av stor vikt för både skolliv och bildningsarbete att folkhögskolans frihet bibehålles, varför utskottet helt delar departementschefens uppfattning därom att statsmakternas uppgift med avseende på folkhögskolorna i princip skall vara begränsad till att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor.

Den större frihet som folkhögskolan ägt i jämförelse med andra skolformer i fråga om utformningen av sin verksamhet har medfört att den relativt väl har kunnat anpassa sig efter utvecklingens nya krav, och den har också möjliggjort att de skilda skolorna kunnat fylla olika behov. Kraven på förnyelse lär ständigt komma att finnas, och i synnerhet enhetsskolans genomförande kommer i mycket att ändra förutsättningarna för folkhögskolans arbete. Det finns därför, som departementschefen framhållit, anledning för folkhögskolorna att i tid söka anpassa sin undervisning, till både innehåll och form, efter det nya läget, att pröva andra kurstyper och söka en starkare anknytning till nya befolkningsgrupper.

Det har varit en medveten strävan hos skolkommissionen att ge folkhögskolorna större möjligheter att utforma sin undervisning efter de nya krav som samhällsutvecklingen medför. Departementschefen, som i detta avseende delar kommissionens synpunkter, har föreslagit att den årliga minimilästiden förlänges från nuvarande 24 till 30 veckor, att en friare kursutformning skall bli möjlig genom ämneskurser om minst en veckas längd, att tredje årskurs skall få anordnas i större utsträckning än för närvarande samt att specialkurs och speciallinje skall kunna komma till stånd inom de högre årskurserna. Mot dessa förslag har utskottet icke funnit anledning till någon erinran, men vill i likhet med departementschefen understryka att denna friare kursutformning måste sammanfalla med folkhögskolans allmänna målsättning. Utskottet får också uttala sin tillfreds-

ställelse över de nya möjligheter till samarbete mellan folkhögskolan och övrigt folkbildningsarbete som de nu föreslagna ämneskurserna kommer att innebära.

Beträffande frågan om av folkhögskolan utfärdade vitsord har, som i det föregående redovisats, framkommit olika meningar inom skolkommisionen. Kommissionens majoritet har förordat att i intyg om genomgången kurs vitsorden i allmänhet endast skall avse elevernas flit och uppförande. Därutöver må enligt kommissionens förslag, om lärarrådet finner eleven ha på ett tillfredsställande sätt tillgodogjort sig undervisningen som helhet betraktad, uppgift härom intagas. Kommissionens ordförande herr Düring samt ledamöterna av kommissionen herrar Nilsson och von Friesen förordar att skolorna skall äga rätt att i högre årskurs lämna vitsord över elevernas kunskaper.

Utredningens majoritet har till stöd för sitt ställningstagande bland annat åberopat att studieintressets fixering vid uppnåendet av vissa betygsheter är en icke önskvärd företeelse för en skola som vid sidan om andra uppgifter har att förbereda eleverna för ett aktivt deltagande i det allmänna bildningsarbetet. Förekomsten av betygsgivning försvagar folkhögskolans pedagogiska egenart och kan fjärma folkhögskolan från de friare arbetsformer och de bildningsmål, som sedan gammalt varit karaktäristiska för densamma. Kommissionen framhåller vidare att, för att betyg skall kunna tjäna sin uppgift att lämna säker upplysning om kunskapsinnehavet hos den person för vilken det utfärdats, fordras dels att omfattningen av det kunskapsstoff, som betyget gäller, på något sätt anges, dels ock att en alltmänt godtagen betygsskala tillämpas. I båda dessa avseenden stöter betygsgivningen vid folkhögskolan på betydande svårigheter. Kursernas växlande längd och det likaledes växlande timantalet inom varje undervisningsämne ökar enligt kommissionens mening ytterligare svårigheten att göra betygen likvärdiga.

Kommissionens minoritet, som alltså icke vill förorda betygsförbud, räknar i stället med att skolledningarna skall låta sig övertygas om de vanskligheter och vådor, vartill betygsgivandet för folkhögskolans del kan leda, och självmant inskränka det till de fall, då ett uteblivet betyg bevisligen skulle äventyra en elevs möjligheter att fullfölja uppgjorda utbildningsplaner.

Departementschefen har för sin del ansett de olika skäl, som utredningens majoritet och flertalet remissinstanser anfört till förmån för frihet från betyg vid folkhögskolorna, väga tyngre än de av minoriteten andragna argumenten. Risken av att betygsgivningen snedvrider målsättningen för elevernas studier understrykes, och vidare framhåller departementschefen att betygen måste få ett ganska begränsat värde då enhetliga betygsnormer saknas och kursplanerna varierar mycket starkt vid de olika skolorna. Departementschefen delar helt kommissionens mening att graderade betyg

icke bör få förekomma. Med hänvisning till att vitsord i ordning och uppförande numera icke utfärdas i avgångsbetyg från enhetsskolan eller i betyg över avlagd real- eller studentexamen, förordar departementschefen därutöver att vitsord i flit och uppförande icke bibehålles vid folkhögskolan.

Motionsvis har framförts ett flertal yrkanden i dessa frågor. Sålunda framhålles i motionerna I: 510 och II: 644 att det är ett önskemål från såväl en stor del av eleverna som de utbildningsanstalter, som mottager sökande som genomgått folkhögskola, att kunskapsbetyg utdelas. Motionärerna hemställer att vitsord över elevens kunskaper må kunna utfärdas för elev i andra och tredje årskurs ävensom specialkurs, vidare att vitsorden i flit och uppförande bibehålles. Med liknande motivering hemställes i motionerna I: 512 och II: 643 att graderade betyg tills vidare må kunna förekomma vid folkhögskolorna. I motionerna I: 511 och II: 642 framhålles att för att folkhögskoleelever skall kunna hävda sig i konkurrensen med medsökande från övriga skolformer, måste de kunna förete någon form av graderade betyg samt att skolöverstyrelsens tidigare redovisade fyragradiga skala syntes vara en god lösning. På grund härav hemställes i motionerna I: 511 och II: 642, att de folkhögskolor, som så önskar, skall äga rätt att tilldela sina elever graderade betyg i vissa ämnen, eller alternativt i vissa ämnesgrupper, i båda fallen enligt den av skolöverstyrelsen föreslagna fyragradiga betygsskalan. I motionerna I: 551 och II: 691 framhålles att de av departementschefen framförda argumenten för förbud mot betygsgivning icke kan fränkännas en viss tyngd. Samtidigt understrykes emellertid att en måttstock av något slag i många sammanhang är nödvändig, och motionärerna framhåller skolöverstyrelsens av en praktiskt taget enhetlig folkhögskoleopinion understödda förslag som en möjlig lösning, varför motionärerna hemställer att skolöverstyrelsens förslag måtte ligga till grund för en ändring av folkhögskolestadgan på denna punkt.

Utskottet vill för sin del understryka vad departementschefen anfört beträffande kunskapsbetygens otillförlitlighet i folkhögskolan. Med nuvarande frihet för skolorna att själva avgöra undervisningens utformning och omfattning i de skilda ämnena och i avsaknad av fasta betygsnormer, måste kunskapsbetygen få ett begränsat värde för arbetsgivare och utbildningsanstalter och kan icke heller skapa rättvisa mellan sökande, vilka genomgått olika folkhögskolor. En tillförlitlig betygssättning av elevernas kunskaper kräver en normalisering av skolornas undervisning och betygsskalor, något som utskottet icke anser förenligt med denna skolforms målsättning. Å andra sidan kan emellertid en måttstock av något slag många gånger vara värdefull för eleverna, i synnerhet med hänsyn till deras fortsatta yrkesutbildning. Ett omdöme om de inträdessökandes allmänna förutsättningar för vidareutbildning torde dock vara av större värde för utbildningsanstalterna än ett tämligen otillförlitligt betyg över deras kunskaper. Frågan synes enligt utskottets mening bäst kunna lösas genom att

folkhögskolorna medges rätt att i stället för graderade betyg över elevernas kunskapsinnehav utfärda graderade omdömen om deras studielämplighet (sätt att tillgodogöra sig undervisningen). Sådana omdömen blir oberoende av omfattningen av varje särskild skolas kurser i varje särskilt ämne. Bindes graderingen vidare till en särskilt konstruerad skala med omdömesformuleringar, som icke för tanken till det allmänna skolväsendets mera renodlade kunskapsbetyg, elimineras de tidigare påtalade svagheter i fråga om de hittills nyttjade betygsskalorna, nämligen frånvaron av enhetliga betygsnormer. Omdöme om studielämplighet bör enligt skolöverstyrelsens förslag avse antingen undervisningen i dess helhet eller inom viss ämnesgrupp. Utskottet finner det icke tillrådligt att intyg skall kunna avse endast en del av undervisningen, då detta skulle kunna medföra att elever som ämnar begära dylikt intyg över viss ämnesgrupp, skulle kunna lockas att betrakta övriga ämnen, i vilka intyg icke gives, såsom mindre väsentliga ur studiesynpunkt. Enligt utskottets mening bör de föreslagna specialintygen om elevs sätt att tillgodogöra sig undervisningen därför avse samtliga läroämnen, varvid antingen endast ett omdöme lämnas avseende undervisningen i dess helhet, eller särskilda sammanfattande omdömen lämnas avseende undervisningen i den humanistiskt-samhälleliga ämnesgruppen, den matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt eventuellt annan ämnesgrupp speciell för skolan. Sådant specialintyg må utdelas endast på av elev framställd begäran och bör innehålla uppgift om undervisningens omfattning, i varje fall om antalet undervisningstimmar i olika ämnen. Utskottet biträder det i motionerna I: 551 och II: 691 framställda yrkandet om en utformning av 21 § folkhögskolestadgan i huvudsaklig anslutning till skolöverstyrelsens förslag, dock med det av utskottet ovan förordade tillägget beträffande omdöme om studieförmågan i viss ämnesgrupp. Vad departementschefen förordat beträffande vitsord i flit och uppförande föranleder ingen erinran från utskottets sida. Någon övergångstid, varunder hittillsvarande stadganden skulle gälla, är enligt utskottets mening icke erforderlig.

För att skapa bättre betingelser för samverkan mellan folkhögskolorna och övrigt bildningsarbete har skolkommissionen föreslagit att folkhögskollärare skall kunna fullgöra viss del av sin tjänstgöringsskyldighet såsom studiecirkelledare utanför skolan eller som deltidstjänstgörande konsulent inom regionalt bildningsförbund. Departementschefen har för sin del anslutit sig till förslaget i vad det avser tjänstgöring som studiecirkelledare. Vad beträffar möjligheten för folkhögskollärare att fullgöra del av sin tjänstgöringsskyldighet som konsulent i regionalt bildningsförbund, anser departementschefen den utan tvekan värd att prövas, men är icke beredd att i förevarande sammanhang ta slutlig ställning till denna fråga utan anser att den bör ytterligare övervägas vid höstens budgetberedning.

I motionerna I: 548 och II: 693 understrykes det stora värde för både

folkhögskola och övrigt folkbildningsarbete, som denna kombination av tjänster kan innebära. Motionärerna hemställer att riksdagen måtte besluta att heltidsanställd lärare skall kunna fullgöra hälften av sin tjänstgörings-skyldighet under vinterkurs i form av konsulentverksamhet inom regionalt bildningsförbund.

Utskottet hälsar med tillfredsställelse de ökade möjligheter till samarbete mellan folkhögskolan och övrigt folkbildningsarbete, som här föreslås, varför utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag beträffande folkhögskollärares tjänstgöring som studiecirkelledare. Då departementschefen förklarar att frågan om kombinerade folkhögskolläro- och konsulenttjänster kommer att ytterligare övervägas vid höstens budgetberedning, torde enligt utskottets mening motionerna I: 548 och II: 693 icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

För att folkhögskolorna skall kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt, är enligt departementschefens mening ett betydligt ökat ekonomiskt stöd från statens sida påkallat. De tidigare redovisade utredningarna beträffande skolornas byggnads- och driftsekonomiska läge visar enligt utskottets mening ett klart behov av ökat statligt stöd. Utskottet biträder därför de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för statsbidrag till byggnadsarbeten. I anledning av departementschefens uttalande, att med hänsyn främst till huvudmännens skiftande ekonomiska förutsättningar statsbidragsprocenten lämpligen bör kunna varieras, vill utskottet framhålla det synnerligen stora intresse som landstingen visat folkhögskolan och de stora ekonomiska insatser som landstingen gjort för folkhögskolorna. Det vore till stor skada för folkhögskolan om detta intresse skulle avta. Vid tillämpningen av förevarande statsbidragsbestämmelser bör därför enligt utskottets mening tillses att landstingens skolor i skäligen utsträckning erhåller byggnadsbidrag.

Åtskilliga folkhögskolor har för närvarande att bära stora byggnadsskulder. Den sammanlagda skuldsumman utgör närmare 11 miljoner kronor. Kommissionen har ifrågasatt, huruvida icke särskilda medel borde ställas till förfogande för sanerande av skolornas byggnadsekonomiska ställning. Skolöverstyrelsen har i sitt förnyade utlåtande föreslagit att 1¹/₄ procent av alla statsbidrag till folkhögskolan skulle innehållas för att tillföras en fond för centrala åtgärder till främjande av folkhögskolorna. Denna fond skulle tills vidare utnyttjas för sanerande av folkhögskolornas byggnadsekonomi. Departementschefen har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till skolöverstyrelsens förslag. I motionerna I: 550 och II: 692 föreslås att riksdagen för budgetåret 1958/59 måtte anvisa 1,6 miljoner kronor att fördelas mellan skuldtungda folkhögskolor.

Utskottet är medvetet om de stora svårigheter, som de ifrågavarande folkhögskolorna har att kämpa med, men anser sig icke i nuvarande statsfinansiella läge kunna tillstyrka motionerna. Emellertid förutsätter ut-

skottet att tilldelningen från lotterimedelsfonden till skuldsatta folkhögskolor skall kunna fortgå och finner skäl tala för att i ett annat statsfinansiellt läge även statsbidrag borde kunna ifrågakomma för avlyftande av byggnadsskulderna.

De av departementschefen förordade grunderna för allmänt driftsbidrag till folkhögskolorna föranleder ingen erinran från utskottets sida. Utskottet vill i detta sammanhang understryka det nödvändiga i att rektorerna erhåller erforderlig skrivhjälp, så att de kan avlastas de rent rutinmässiga göromålen i samband med administrationen. De nu föreslagna driftsbidragen bör ge skolorna tillräckliga möjligheter härtill. Utskottet finner det angeläget att skolöverstyrelsen noga följer utvecklingen på detta område.

I enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan i förevarande proposition beslöt riksdagen under vårsessionen att de särskilda bestämmelser, som enligt folkhögskolestadgan och avlöningsreglementet gäller för folkliga musikskolan i Arvika, i tillämpliga delar jämväl skall gälla för musiklinjen vid Framnäs folkhögskola. I motionerna I: 552 och II: 696 hemställes att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall utan riksdagens hörande medgiva, att nyssnämnda bestämmelser må tillämpas vid andra folkhögskolor. Då utskottet icke är i stånd att överblicka de framtida kostnader, som ett dylikt generellt medgivande skulle kunna innebära, anser utskottet att sådan framställning från folkhögskola bör bedömas från fall till fall. Utskottet förordar således att det i motionerna I: 552 och II: 696 framställda yrkandet icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot vad departementschefen anfört och föreslagit med avseende å förstärkning av folkhögskoleinspektörsbefattningen och vad därmed står i samband.

Den inom skolöverstyrelsen tillsatta planeringskommittén för de stora årskullarna har såsom redovisats i det föregående i en särskild utredning sökt klarlägga de närmaste femton årens ökade behov av elevplatser vid folkhögskolorna och även föreslagit åtgärder för att tillgodose detta behov. Utskottet finner det angeläget både från ungdomens och folkhögskolornas synpunkt att det skapas förutsättningar för folkhögskolorna att kunna ta emot de stora årskullarna och hälsar med tillfredsställelse att frågan utretts och att förslag framlagts. Utskottet ansluter sig till vad departementschefen i detta ämne anfört och förordat.

Övriga i propositionen framlagda här ovan icke särskilt berörda förslag har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

- 1) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 511 och II: 642 och I: 551 och II: 691 ävensom med avslag å motionerna I: 510 och II: 644, I: 512 och II: 643 samt I: 548 och II: 693, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över

ecklesiastikärenden för den 22 mars 1957 förordade riktlinjer för folkhögskolans ställning och uppgifter, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59, med den ändring i fråga om utformningen av 21 § folkhögskolestadgan som utskottet förordat;

2) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 550 och II: 692, godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. vid folkhögskolorna, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59;

3) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 552 och II: 696, godkänna av departementschefen förordade grunder för allmänt driftsbidrag till folkhögskolor, att tillämpas tills vidare från och med arbetsåret 1958/59;

4) att riksdagen må godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för behandlingen av frågor rörande folkhögskolan och de stora årskullarna.

Stockholm den 3 december 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Karl Andersson, Ohlon, Gillström, Näsström, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Einar Persson, Axel Andersson, Pålsson, Sunne, Rikard Svensson, Mossberger och Söderberg; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg, Pettersson i Degerfors, Thapper, Ståhl, Staxäng, Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Widén, fröken Olsson, fröken Karlsson, fröken Vinge, herrar Arvidsson, Svensson i Stenkyrka och Svensson i Kungälv.

Reservation

av herrar *Ohlon*, *Pålsson* och fröken *Karlsson*, vilka ansett
dels att utskottets yttrande från och med det stycke på s. 43, som
börjar med »Departementschefen har», till och med det stycke på s. 45,
som slutar med »icke erforderlig», bort ersättas av text av följande lydelse:

»I motionerna I: 510 och II: 644 har framhållits, att det vore ett önske-
mål från såväl en stor del av eleverna som från de utbildningsanstalter, som
mottagit sökande vilka genomgått folkhögskola, att kunskapsbetyg ut-
delades.

Utskottet anser för sin del att det särskilt ur elevernas synpunkt måste
anses värdefullt att de efter genomgången andra och tredje årskurs samt
specialkurs — om de så önska — kunna erhålla vitsord över sina kunskaper.
Utskottet tillstyrker därför bifall till det i motionerna I: 510 och
II: 644 i nyssnämnda avseende framställda yrkandet, vilket även i viss mån
ansluter sig till vad i motionerna I: 512 och II: 643 hemställts.»

dels ock att utskottets hemställan under 1) bort ha följande lydelse:

»1) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts för-
slag och motionerna I: 510 och II: 644 samt I: 512 och
II: 643 ävensom med avslag å motionerna I: 511 och
II: 642, I: 551 och II: 691 samt I: 548 och II: 693, god-
känna av utskottet förordade riktlinjer för folkhögskolans
ställning och uppgifter, att tillämpas tills vidare från och
med arbetsåret 1958/59;»